

BULLETIN
SLOVENSKEJ ASOCIÁCIE
KNIŽNÍC

ROČNÍK 5

ČÍSLO 1

BRATISLAVA 1997

OBSAH

Slovenská asociácia knižníc v roku 1997 /3

ČLÁNKY - ŠTÚDIE

Janka Ághová: Výročie knižnice /5

František Halama: Nitrianska knižnica v podmienkach transformácie /9

Katarína Ďurovcová: Krajská štátna knižnica Ľudovíta Štúra vo Zvolene /10

Mária Balkóciová: Krajská štátna knižnica v Žiline /11

Eva Kundrátová: Štátna vedecká knižnica v Košiciach aj s funkciou
krajskej štátnej knižnice /11

Marián Vaňo: Internet a verejné knižnice - prvých pár krokov /12

Miloslava Lavičková: Encyklopedický dom, s. r. o., Praha sa predstavuje /17

INFORMÁCIE

Daniela Gondová: 9. slovenská bibliografická konferencia /20

Beáta Bellérová: Seminár Výchova používateľov knižničných a informačných služieb /24

Milan Oulehla: Slovenská informačná agentúra. Ponuka publikovať informácie
pre knižnice /25

Ľudmila Čelková: Knižnice na Bibliotéke '96 /26

Ján Kurák: Zo zasadnutia správnej rady Slovenskej asociácie knižníc /28

Zloženie odborných skupín Slovenskej asociácie knižníc /29

Zo zasadnutia správnej rady SAK dňa 13. 2. 1997 /30

Novozvolené orgány Slovenskej asociácie knižníc /31

PREČÍTALI SME ZA VÁS

H. Jochimsen: Kritická analýza a cieľavedomá stratégia. Holandský knižničný
plán do roku 2005 /32

N. S. Kartašov: Podstata a kritériá typológie knižníc /33

M. B. Line: Sprístupňovať alebo získavať? /35

K. Nagy: Bezpečnosť virtuálnych svetov /37

EBLIDA informuje /39

**Bulletin
Slovenskej asociácie knižníc
1/97**

VYDAVATEĽ

Slovenská asociácia knižníc

Sekretariát:

Centrum vedecko-technických informácií SR, Námestie slobody 19, 812 23 Bratislava

PRESEDA SAK

Daniela Gondová

HLAVNÝ REDAKTOR

Danka Petrášová

REDAKČNÁ RADA

Jana Amrichová, Želmíra Brozmanová, Ludmila Čelková, Mária Džavíková,

Anna Gašparovičová, Oľga Kaliská, Darina Krausová, Peter Kružlík, Mária Mlynáriková

MIESTO A ROK VYDANIA

Bratislava 1997

NÁKLAD

120 výtlačkov

TLAČ

Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky v Bratislave

VYDÁVA SA PRE INTERNÚ POTREBU SAK ŠTYRIKRÁT ROČNE

Slovenská asociácia knižníc v roku 1997

Slovenská asociácia knižníc vstupuje do piateho roka svojej činnosti. Čo by slovenským knižniciam mohol, či mal, tento rok priniesť? Mohol (a mal) by nám priniesť postupné riešenie (slovko vyriešenie - považujem za príliš odvážne) najzákladnejších a najvážnejších problémov:

1. Nepochybujem, že vyslovím želanie mnohých pracovníkov slovenských knižníc - konečne prijatie nového knižničného zákona. Súčasne však musím doplniť zopár prívlastkov - prijatie dobrého, zmysluplného a medzinárodným štandardom a normám zodpovedajúceho zákona. Ako je všeobecne známe, Slovenská asociácia knižníc bola, popri Spolku slovenských knihovníkov a Slovenskej národnej knižnici v Matici slovenskej, jedným z troch členov tripartity, ktorá sa na tvorbe návrhu knižničného zákona podieľala. Návrh zákona predstaviteľia spomínaných inštitúcií odovzdali Ministerstvu kultúry SR v septembri 1995. Odvtedy však návrh zákona prešiel legislatívnym postupom a ďalšími úpravami. Oficiálne uverejnená verzia návrhu knižničného zákona v denníku Slovenská republika (dňa 19.10.1996) sa od nášho "tripartitného" návrhu výrazne odlišuje. V súčasnosti (začiatkom januára) sme od predkladateľov knižničného zákona - sekcie štátneho jazyka a národného písomníctva MK SR - dostali poslednú verziu návrhu. Opätovne chceme v tripartitnej zostave zasadiť a "pozrieť" sa na náš zákon. Myslím, že si ho môžeme prívlastniť, veď je to knižničný zákon a je v prvom rade najdôležitejšou normou pre nás knihovníkov, pre naše knižnice, pre našich zriaďovateľov. Uvedomujeme si, že dobrý knižničný zákon nemôže pripraviť sám odborník - knihovník, ani sám odborník - právnik, ale ani len sám odborník - pracovník ministerstva. Zákon, ak má byť dobrý a zmysluplný, ako si želáme, sa musí pripravovať v úzkej, vyváženej spolupráci spomínaných odborníkov. Verme, že tak bude.
2. Nové územnosprávne členenie má výrazný vplyv na doterajšie postavenie a úlohy jednotlivých knižníc. Knižnice zmenili nielen zriaďovateľov, ale aj názvy a kompetencie. Čo transformácia knižníc priniesla - porovnanie zámerov, názorov a stanovísk autorov transformácie s temer ročnými skúsenosťami pracovníkov knižníc. Týmto otázkam by sme sa chceli venovať na októbrovej konferencii Slovenské knižnice '97. Konferencia by mala, aspoň zo strany knihovníkov a knižníc, zhodnotiť doterajší priebeh transformácie, deklarovat a dokumentovať pozitívne a negatívne prvky transformácie a snažiť sa o jej ďalšie nasmerovanie. Dúfame, že si na konferencii nebudú o svojich problémoch rozprávať knihovníci sami pre seba, ale že na konferenciu prijmú pozvanie zástupcovia jednotlivých rezortov, miestnych orgánov, zriaďovateľov. Verme, že tak bude.
3. Na mnohých odborných knihovníckych stretnutiach sa opakovane hovorí o nízkom spoločenskom i finančnom ohodnotení našej profesie. Je to pravda. Príčin, prečo je to tak, je veľa. Je zbytočné rozoberať ich. Zamyslíme sa však nad tým, ako každý z nás môže aspoň trochu prispieť k postupnej zmene. Jedným zo spôsobov, podľa môjho názoru, je spraviť sa nenahraditeľnými, napr. poskytovať také služby, aké nikto iný neposkytuje, pripraviť také podujatia, aké nikto iný nerobí. Som presvedčená, že veľa knižníc poskytuje skutočne ojedinelé služby a pripravuje jedinečné akcie, ale málo "neknihovníkov" o nich vie. Musíme sa naučiť dávať o sebe vedieť, jednoducho pravidelne sa "zviditeľňovať". Vždy sa poteším, keď v novinách zbadám správu o knižnici, ktorá pripravuje, či pripravila zaujímavé podujatie. Balzomom na knihovnícku dušu boli dva články Ladislava Balleka v denníku Pravda (26.11.1996 a 17.12.1996) o knižniciach

a knihovníkoch. Ladislav Ballek nás a našu prácu vysoko hodnotí. Určite postupne k nemu pribudnú ďalší a knihovníci začnú vystupovať vyššie po spoločenskom "rebríku".

Za jeden z optimálnych spôsobov "zviditeľňovania" možno považovať už pravidelnú účasť Slovenskej asociácie knižníc na knižnom veľtrhu Bibliotéka. Napriek tomu, že účasť na Bibliotéke stojí Slovenskú asociáciu knižníc značné finančné prostriedky, považujeme ich za účelne vynaložené. Posledná Bibliotéka potvrdila, že je o knižnice a ich vystavené exponáty záujem. Súčasne potvrdila, že knižnice vedia pripraviť i za málo peňazí dostatok zaujímavých propagačných materiálov. Na tohtoročnú novembrovú Bibliotéku sa začíname pripravovať už teraz. Využijete aj tento rok možnosť vystavovať svoje propagačné materiály a publikácie na tomto významnom veľtrhu? Verme, že tak bude.

Na prahu nového roka 1997 vyslovujem presvedčenie a nádej, že to bude rok, ktorý nám v pracovnej oblasti - v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi - prinesie viac pohody, optimizmu, hádam i finančných prostriedkov. Slovenská asociácia knižníc, v úzkej spolupráci so Spolkom slovenských knihovníkov, sa o to bude všemožne snažiť.

PhDr. Daniela Gondová

Výročie knižnice

PhDr. Janka Ághová

Roku 1238 uhorský kráľ Belo IV. udelil Trnave výsady slobodného kráľovského mesta. Bol to základ jej rozvoja. Trnava sa stala sídlom univerzity, Slovenského učeného tovaríšťa, Spolku sv. Vojtecha, významných kníhtlačiarov a mnohých iných ustanovizní. Trnava získala významné postavenie ako centrum vzdelanosti a kultúry. Bohatá história mesta sa zákonite prejavovala v spoločenskom a kultúrnom živote obyvateľov.

Prvú slovenskú verejnú čítareň v Trnave otvoril v roku 1838 Martin Branislav Tamaškovič, slovenský národný buditeľ, výrazná osobnosť slovenských národných snáh v Trnave.

Hlavnú úlohu v šírení maďarskej kultúry a osvety prevzala pobočka Bratislavského maďarského vzdelávacieho spolku v Trnave - FEMKE, založená roku 1886. V rámci spolku táto pobočka založila prvú verejnú mestskú knižnicu, ktorá okrem požičiavania kníh v maďarskom jazyku organizovala prednášky, kurzy a vystúpenia spevokolov. Knižnicu finančne podporovala mestská správa. Okrem verejnej mestskej knižnice vlastnili knižnice aj iné inštitúcie: Spolok sv. Vojtecha, kapitula, jezuiti, františkáni, gymnázium.

Postavenie verejnej mestskej knižnice po roku 1918 nebolo jasné. Až po roku 1921 prijalo mesto do funkcie knihovníka a archívára spisovateľa Ferka Urbánka, ktorý v roku 1923 odchádza zo služieb mesta bez konkrétnych pracovných výsledkov.

V budove Adalbertinuma zostalo dedičstvo pobočky Bratislavského maďarského vzdelávacieho spolku, Verejnej mestskej knižnice v Trnave a Chlapčenskej meštianky v Trnave. Maďarské knihy sa vyradili, časť bola ponúknutá Spolku sv. Vojtecha v Trnave, časť prevzal Archív mesta Trnavy. Mestská rada v roku 1924 priznala ročnú odmenu 100 Kčs školníkovi v Adalbertinume za zametanie knižnice a ukladanie kníh.

Na základe zákona č. 430/1919 Zb. a prevádzacieho zákona č. 607/1919 Zb., čl. 35, bola vytvorená 2. mája 1925 osemčlenná knižničná rada, ktorá mala pripraviť otvorenie knižnice. V roku 1925 bol v Banskej Bystrici knihovnícky kurz, ale Trnava nemala koho vyslať. Verejnosť sa však stále dožadovala otvorenia knižnice, a tak túto žiadosť tlmočil rade mesta jej člen Jozef Paška. Knižničná rada dostala 10 000 Kčs na nákup kníh, začali sa adaptovať priestory a robiť vnútorné zariadenie.

Roku 1926 rada mesta vypísala súbeh na obsadenie miesta mestského knihovníka. Podmienky súbehu sa poslali len učiteľom trnavských škôl. Vo februári 1927 vymenovali za mestského knihovníka odborného učiteľa Eugena Rotta, ktorého hneď poslali na knihovnícky kurz do Liptovského Mikuláša. Po troch týždňoch sa vrátil s titulom štátneho knihovníka. Z knižničného fondu bývalej verejnej mestskej knižnice sa prebralo len niekoľko ročníkov slovenských časopisov a vyše 300 kníh. Eugen Rott v roku 1939 z knižnice odišiel. Novým mestským knihovníkom sa stal Karol Gara, ktorého v októbri 1943 vystriedal Jozef Mazúr.

Od 1. októbra roku 1946 bola knižnica sprístupnená verejnosti. Rada knižnice schválila knižničný poriadok. Knižnica bola otvorená okrem soboty a nedele od 17.00 - 20.00 h, čitatelia si mohli požičať iba 2 knihy za poplatok 1 Kčs za jednu knihu.

Zákon č. 46/1951 Zb. zrušil knižničné rady národných výborov. Verejná mestská knižnica v roku 1952 mala 5723 zväzkov, 825 registrovaných čitateľov a 15 927 výpožičiek, 19 titulov periodík. Presťahovali ju do budovy bývalej hospodárskej banky, kde jej prideliť 3 miestnosti. Hoci v roku 1967 prešla do vlastníctva okresnej knižnice, všetky priestory získala až v roku 1990. Po zmenách zriaďovateľov, delimitáciách a reorganizáciách v súčasnosti zakotvila pod Krajským úradom v Trnave.

Oddelenie knižnično-informačných fondov

Krajská štátna knižnica v Trnave (najaktuálnejší názov) je univerzálna knižnica a od toho sa odvíja i budovanie knižničných fondov. Dopĺňovanie a spracovanie fondov bolo od samého začiatku chybné. Z pôvodných evidencií sa nedalo zistiť, koľko kníh je vlastne v knižnici. Preto odbor školstva a kultúry ONV nariadil prepísať knižničný fond podľa platných pravidiel. Tento proces sa ukončil až v roku 1960. Rok predtým vedenie knižnice vytvorilo samostatný úsek spracovania knižničných fondov a katalógov s jedným pracovníkom. Tento stav trval až do roku 1967. Budovanie katalógov pokračovalo veľmi pomaly. Až v roku 1971 sa mohlo konštatovať, že knižnica má pomerne dobre vybudované katalógy - menné i systematické. V roku 1985 sa knižnica zapojila do riešenia štátnej výskumnej úlohy, ktorej súčasťou bolo vytvorenie knižnično-informačného systému na báze elektronizácie (IKIS).

Roku 1993 sa zaviedol knižnično-informačný systém SMARTLIB - katalóg kníh, v ktorom sa spracovávajú nové prírastky a zároveň prebieha retrospektívne spracovanie fondov. Okrem toho sa automatizovane spracúva adresár dodávateľov, evidencia periodík bežného ročníka a tlač katalogizačných záznamov. V základnom module SMARTLIB sa v súčasnosti pokračuje v spracovávaní kníh a videokaziet. Od roku 1996 sa všetky knižničné jednotky označujú čiarovým kódom, automatizovane sa tlačia lístkové katalogizačné záznamy, knižné lístky a záznamy pre revízný katalóg. V oddelení odbornej literatúry je čitateľom k dispozícii online katalóg.

Odbor knižnično-informačných služieb

Do roku 1955 nemala knižnica nijaké samostatné oddelenie, iba samostatnú čitateľň. Celá činnosť knižnice sa sústreďovala na výpožičky, neskôr venovala pozornosť aj propagácii.

V roku 1955 na podnet Matice slovenskej okresná knižnica zrušila viazaný výber kníh. Knižničný fond sa roztriedil abecedne do 9 skupín. V tomto čase vznikol samostatný úsek literatúry pre deti a mládež.

V rokoch 1954 - 1966 sa činnosť knižnice zameriavala predovšetkým na kolektívne formy práce s čitateľmi. Na druhej strane sa zanedbávalo budovanie katalógov, rozširovanie výpožičného času a kvalita služieb. V roku 1968 sa vytvoril úsek bibliografie, ktorý sa o dva roky osamostatnil. Bibliograficko-informačné oddelenie začalo získavať a spracová-

vať regionálnu bibliografiu a poskytovať informácie. V ďalších rokoch sa rozšírili služby čitateľom o úsek zvukovej literatúry pre nevidiacich, hudobné oddelenie, študovňu regionálnej literatúry, študovňu odbornej literatúry, čítareň periodík, reprografické služby, video-požičovňu (1987- 1994). V rokoch 1986 až 1994 pôsobilo pri okresnej knižnici Kooperačné poľnohospodárske informačné stredisko.

V súčasnosti odbor knižnično-informačných služieb zastrešuje tieto oddelenia:

- oddelenie odbornej literatúry,
- oddelenie beletrie,
- oddelenie pre deti a herňu,
- oddelenie bibliografie a informácií,
- 2 študovne,
- hudobné oddelenie,
- úsek zvukovej literatúry pre nevidiacich,
- 4 pobočky.

V minulom roku využilo služby knižnice 14 018 registrovaných používateľov, ktorí si požičali 646 354 knižničných jednotiek. Knižnicu navštívilo počas roka 208 740 návštevníkov.

Na vytváraní informačných zdrojov sa v knižnici podieľajú najmä dve pracoviská: oddelenie knižnično-informačných fondov a oddelenie bibliografie a informácií. Na poskytovaní informácií sa podieľajú všetky útvary odboru služieb, a to:

- oddelenie bibliografie a informácií - rešerše SNB,
- rešerše z regionálnych báz dát,
- oddelenie odbornej literatúry - rešerše z fondu OOL,
- ostatné oddelenia a pobočky - referenčné a konzultačné služby.

Pôvodne bolo ťažiskom práce oddelenia bibliografie a informácií spracovanie regionálnej registrujúcej bibliografie a vydávanie príležitostných bibliografií. Postupne sa činnosť rozširovala, avšak najväčšie zmeny sa udiali v posledných 7 rokoch. Knižnica sa snaží držať krok nielen s novými informačnými technológiami, ale aj s čoraz náročnejšími a zložitejšími požiadavkami používateľov.

Dnes sa ukazuje potreba novej koncepcie informačnej činnosti krajskej štátnej knižnice, ktorá by mala reagovať na najnovšie trendy, ako sú vytváranie národnej informačnej infraštruktúry, globálnej informačnej siete, a informačné služby posunúť viac smerom k používateľovi.

Úsek zvukovej knihy pre nevidiacich vznikol v roku 1985, keď sa knižnica stala pobočkou Tlačiarne a knižnice pre nevidiacich v Levoči a o rok neskôr pobočkou Slepecké tiskárny a knihovny K. E. Macana v Prahe. Služby pre nevidiacich poskytuje zrakovo postihnutým nielen z okresu Trnava, ale i Galanta, Senica, Nitra, Trenčín a Bratislava-vidiek.

Knižnica v roku 1993 rozšírila ponuku služieb pre deti s prevažne mentálnym postihnutím. Zriadila sa špecializovaná herňa, v ktorej sa realizuje program pre mentálne postihnuté deti v spolupráci s Pomocnou školou v Trnave, Ústavom sociálnej starostlivosti pre mládež v Trnave a Integrovanou MŠ pre nepočujúce deti v Trnave. Herňa je prístupná aj ostatným deťom. Vďaka finančnej podpore mesta Trnavy je herňa vybavená modernou počítačovou technikou, rôznymi hračkami a spoločenskými hrami.

Oddelenie metodiky, koordinácie a automatizácie

S novým územným usporiadaním v roku 1960 vzniklo samostatné metodické oddelenie s tromi pracovníkmi. Metodickú pomoc ľudovým knižniciam od roku 1954 do roku 1957 poskytoval odbor školstva a kultúry ONV. Úlohou metodiky po roku 1957 bolo starať sa o rozvoj ľudových knižníc v okrese a rozvíjať rôzne formy práce s čitateľom. Situácia knižníc v obciach bola veľmi zlá, najmä v materiálnom a priestorovom vybavení.

Veľmi zlý stav bol na úseku knižničnej techniky a spracovania knižných fondov. Keďže ťažiskom činnosti knižnice v tomto období boli kolektívne formy práce s čitateľmi, zameriavala sa aj metodika na propagáciu literatúry, najmä organizovaním čitateľských besied v obciach. Činnosť oddelenia metodiky úzko súvisela aj s edičnou činnosťou. Prvý metodický materiál vyšiel v roku 1957 pod názvom Metodický poradca pre knihovníkov, ktorý mal jednotnú obálku.

V súčasnosti medzi priority v nadobecných funkciách knižnice patrí práca v teréne, teda odborná pomoc knihovníkom priamo na mieste, kde je možnosť v prípade potreby prediskutovať problém aj so starostom obecného úradu. V bývalom okrese Trnava je 94 verejných knižníc, z toho 82 s dobrovoľným knihovníkom. Do roku 1990 bolo v okrese 26 profesionalizovaných a 45 neprofesionalizovaných verejných knižníc. Z toho vyplýva, že pracovníci oddelenia zameriavajú svoje metodicko-inštruktážne návštevy najmä na správne vedenie knižničných evidencií, základnú knižničnú a výpožičnú činnosť, pomoc pri revíziách knižničných fondov, zaškoľovanie nových knihovníkov (veľká absencia).

Veľkým problémom v knižniciach zostáva doplňovanie knižničných fondov. V regióne sú knižnice, ktorým od roku 1990 obecné zastupiteľstvo neschválilo vôbec, alebo iba minimum finančných prostriedkov na nákup kníh a časopisov. Takéto knižnice možno smelo nazvať "historickými".

Vnútroknižničná metodika zapustila korene v knižnici až začiatkom osemdesiatych rokov. Zameriava sa najmä na vypracovávanie, uskutočňovanie a vyhodnocovanie čitateľských a používateľských prieskumov, rekonštrukcie priestorov v hlavnej budove a pobočkách, školenia pracovníkov jednotlivých oddelení, public relations, zaškoľovanie pracovníkov na prácu s PC, využívanie báz dát CD-ROM a iné.

Automatizácia pracovných postupov

Knižnica sa v roku 1985 zapojila do riešenia štátnej výskumnej úlohy, ktorej súčasťou je vytvorenie knižnično-informačného systému na báze elektronizácie (IKIS). V spolupráci so Slovenskou národnou knižnicou v Martine sa v roku 1988 vypracoval Technický projekt automatizovaného systému OK Trnava, typovej ľudovej knižnice IKIS KZK. Technologický podsystem TPS -1 Akvizícia.

Proces budovania automatizovaného systému v roku 1990 bol ešte len v štádiu projektovania. Najväčším nedostatkom bolo podriadenie cieľa projektu vtedy dostupným technickým a finančným prostriedkom. Nevenovala sa pozornosť problematike viacúčelového prístupu k údajovej základni. Úprava programov nedávala záruku pre plynulú rutinnú prevádzku automatizovaného systému ako celku. Do prevádzky sa uviedol program

pre vytváranie predmetového registra článkovej bibliografie a program pre registráciu súkromných podnikateľov.

Za oblasť automatizácie, metodiky a koncepcie zavádzania knižničného systému na jednotlivé pracoviská je zodpovedná vedúca oddelenia, správca siete za údržbu, zaškolenie pracovníkov na prácu s PC, bázami dát CD-ROM a pod.

V súčasnosti má krajská štátna knižnica 19 počítačov, z toho 15 je zapojených do siete. Samostatná sieť bola inštalovaná medzi PC na sekretariáte riaditeľky a oddelením hospodársko-ekonomických činností. Počítač v oddelení literatúry pre deti pracuje mimo siete ako samostatná pracovná stanica. Je určený pre výučbové programy a informačnú činnosť tohto oddelenia. Mimo siete je aj počítač vedúcej odboru knižnično-informačných služieb a počítač pre nevidiaceho pracovníka so zvukovým výstupom. Program WORD 6 sa využíva na propagačnú a edičnú činnosť. Edičná činnosť periodických i neperiodických publikácií je zameraná prevažne na región.

Krajská štátna knižnica si v tomto roku pripomína nielen 70. výročie založenia verejnej mestskej knižnice, ale aj 155. výročie prvej slovenskej verejnej čítárne a 45. výročie zriadenia okresnej knižnice.

Tieto výročia si knižnica pripomenie v kruhu spolupracovníkov, čitateľov a priaznivcov knižnice.

Použitá literatúra:

Pasiar, Štefan: Dejiny knižníc na Slovensku. Bratislava, SPN 1977. 476 s.

Metodický poradca pre knižnice v okrese Trnava, 6 / 72 / zost. J. Šimončič, K. Kollárová, Trnava, Okresná knižnica 1972. 30 s.

Archív Okresnej knižnice v Trnave

Díteová, Emília: Informačné služby KŠK v Trnave. Návrh. Trnava, KŠK 1997. 2 s.

Nitrianska knižnica v podmienkach transformácie

Mgr. František Halama

Okresná knižnica v Nitre plnila do 30. 6. 1996 úlohy vyplývajúce pre ňu zo zriaďovacej listiny vydanéj Ministerstvom kultúry SR, ako jej zriaďovateľom, rovnako ako všetky okresné knižnice na Slovensku. Rozhodnutím MK SR č. MK-2372/1996-1 zo dňa 28. 6. 1996 o zriadení Ponitrianskeho kultúrneho centra v Nitre bola knižnica začlenená do tohto nového právneho subjektu ako jedna z jeho organizačných zložiek s platnosťou od 1. 7. 1996 pod názvom Ponitrianska knižnica. V činnosti knižnice sa týmto rozhodnutím v podstate nič mimoriadne nezmenilo. Ponitrianska knižnica plnila naďalej dovtedajšie funkcie pre mesto i okres Nitra. Jej činnosť bola zabezpečená celoročným rozpočtom a nezmenil sa ani stav pracovníkov.

Zmluvou o prechode zriaďovateľskej funkcie štátnych kultúrnych zariadení v rezorte kultúry zo dňa 2. 10. 1996, uzatvorenou medzi Ministerstvom kultúry SR a Krajským úradom v Nitre, bola Ponitrianska knižnica delimitovaná pod nového zriaďovateľa - Krajský úrad v Nitre - a vyčlenená z Ponitrianskeho kultúrneho centra ako samostatný právny subjekt.

Krajský úrad v Nitre v tejto súvislosti vydal zriaďovaciu listinu Krajskej štátnej knižnici Karola Kmeťku v Nitre s platnosťou od 1. 1. 1997.

V zmysle tejto zriaďovacej listiny sa Krajská štátna knižnica Karola Kmeťku v Nitre stala kultúrnou, informačnou, vedeckou a vzdelávacou inštitúciou, ktorej hlavným cieľom je budovať a uchovávať univerzálny knižničný fond a poskytovať používateľom knižnično-informačné služby. Knižnica plní funkciu verejnej krajskej knižnice pre Nitriansky kraj, okresnej knižnice pre okres Nitra a mestskej knižnice pre mesto Nitra. Knižnica pôsobí ako okresné a krajské koordináčne, metodické, vzdelávacie, bibliografické a informačné centrum pre knižnice a ako stredisko MVS v rámci svojej územnej pôsobnosti. Je miestnym a regionálnym strediskom informácií. Regionálny knižničný fond buduje a uchováva v súlade s ekonomickým, sociálnym a kultúrnym zázemím Nitrianskeho kraja.

Tieto nové úlohy sú knihovníci Krajskej štátnej knižnice Karola Kmeťku v Nitre pripravení plniť už v nastávajúcom roku - predbežne s výnimkou vedeckej práce, na čo treba organizáciu postupne personálne dobudovať. Jedinou podmienkou uskutočnenia týchto úloh je ich patričné zabezpečenie v podobe zvýšenej finančnej dotácie oproti predchádzajúcim rokom, čo sa však zatiaľ ešte nestalo.

Krajská štátna knižnica Ľudovíta Štúra vo Zvolene

Mgr. Katarína Ďurovcová

Krajská štátna knižnica Ľudovíta Štúra vo Zvolene bola zriadená Krajským úradom v Banskej Bystrici č. 3082/96 zo dňa 9. decembra 1996.

Knižnica je kultúrnou, informačnou, vedeckou a vzdelávacou inštitúciou. Prostredníctvom knižnično-informačných a bibliografických služieb jednotlivcom a organizáciám, šírením najnovších a najmodernejších poznatkov vedy a techniky, hospodárstva a kultúry zabezpečuje realizáciu štátnej kultúrnej politiky Slovenskej republiky.

Získava, uchováva a sprístupňuje knižničné a informačné fondy s dôrazom na požiadavky a potreby univerzálneho používateľského zázemia v súlade so špecifickými požiadavkami používateľov regiónu v zmysle Ústavy Slovenskej republiky.

Pôsobí ako koordináčne, metodické, vzdelávacie, bibliografické a informačné centrum pre knižnice a stredisko medziknižničnej výpožičnej služby v rámci svojej územnej pôsobnosti v Banskobystrickom kraji.

Knižnica plní funkcie:

- krajskej štátnej knižnice pre Banskobystrický kraj,
- okresnej knižnice pre okres Zvolen,
- mestskej knižnice pre mesto Zvolen.

Pre viac ako 12 500 používateľov v minulom roku zrealizovala takmer 400 000 výpožičiek a viac ako 200 kultúrno-spoločenských podujatí regionálneho a celoslovenského charakteru.

Od roku 1996 knižnica realizuje komplexné knižnično-informačné služby v systéme LIBRIS.

Od 1. decembra 1996 je členom Združenia používateľov Slovenskej akademickej dátovej siete SANET.

Krajská štátna knižnica v Žiline

Mgr. Mária Balkóciová

Vydaním zriaďovacej listiny Krajskej štátnej knižnice v Žiline s platnosťou od 1. 1. 1997 sa de iure začala nová a verím, že i pozitívna etapa v existencii tejto knižnice. Istým spôsobom je to návrat k nezabudnutej skutočnosti spred vyše 30 rokov, keď žilinská knižnica bola krajskou, potom okresnou, Severopovažskou knižnicou, aby sa napokon týmto vývojovým oblúkom opäť dostala na úroveň krajskej knižnice.

V priebehu desaťročí však vývoj napredoval, preto treba posúdiť z nového zorného uhla, čo by dnes a v blízkej budúcnosti mala robiť krajská knižnica pre nižšie organizované knižnice v rámci vymedzeného regiónu, čím by im mala byť prospešná, do akej miery a či vôbec by mala vstupovať do organizačných a knižnično-informačných procesov týchto knižníc. Je tu aj "kompetenčný aspekt" vyplývajúci zo súčasného začlenenia okresných knižníc do regionálnych kultúrnych centier.

Časť týchto otázok by mali zodpovedať tie knižnice, ktorých sa to týka - aké sú ich potreby, očakávania. Časť by mala zodpovedať knižničná teória a inovovaná smernica o metodickkej činnosti, ktorá by dala placet na vykonávanie konkrétnych metodických funkcií krajskej knižnice.

Ako najproduktívnejšia úloha pre najbližšie obdobie sa javí pomoc pri postupnom budovaní nových okresných knižníc, realizácia medziknižničnej výpožičnej služby za predpokladu vytvorenia adekvátnych legislatívnych podmienok a koordinované úsilie v automatizácii knižnično-informačných procesov.

V každom prípade by rozsah a obsah funkcií krajských knižníc nemal vyplývať z administratívneho rozhodnutia od zeleného stola, ale z vecnej diskusie všetkých zainteresovaných.

Štátna vedecká knižnica v Košiciach aj s funkciou krajskej štátnej knižnice

Mgr. Eva Kundrátová

Transformácia slovenského knihovníctva sa po riadiacej, organizačnej i obsahovej stránke dotkla aj Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach. V rámci presunu kompetencií na nižšie zložky štátnej správy prešla táto knižnica spod riadenia Ministerstva kultúry SR do riadenia Krajského úradu v Košiciach. Keďže knižnica predstavuje svojimi zbierkami, rozsahom i úrovňou činnosti najväčšiu knižnicu novovytvoreného Košického kraja, bola okrem doterajších funkcií poverená aj funkciou krajskej knižnice. Treba povedať, že aj doteraz knižnica plnila mnohé úlohy regionálneho charakteru, ktoré územne vychádzali

z bývalého Východoslovenského kraja. Išlo najmä o úlohy v oblasti budovania maximálne úplného fondu regionalík, vytváranie teritoriálneho fondu špeciálnych dokumentov, koordináciu získavania zahraničných periodík, poskytovanie odborných konzultácií, porád atď. Dlhoročné tradície má oblasť regionálnej bibliografie - ako v široko regionálnom zábere, tak v zameraní retrospektívnej bibliografie aj na históriu Košíc. Preto v najbližšom období bude knižnica spresňovať svoju krajskú činnosť z pohľadu vzniku dvoch krajov v bývalom regióne východného Slovenska, ďalej brať do úvahy koordinované regionálne vzťahy, ktoré už boli doteraz vybudované, ako i niektoré regionálne aktivity, začaté doterajšou knižnicou s krajskou pôsobnosťou - Verejnou knižnicou Jána Bocatia. Pôjde najmä o rozsah a úroveň metodologickej pomoci knižniciam v jednotlivých okresoch ako nový fenomén v súčasnej práci štátnej vedeckej knižnice. Vychádzajúc z doterajších poznatkov, najzávažnejšie úlohy vidíme v tejto oblasti v pomoci knižniciam v okresoch:

- pri zavádzaní a rozširovaní elektronizácie knižníc v okresoch Košického kraja,
- pri zabezpečovaní zvyšovania odborných knižničných poznatkov, a to v tesnej nadväznosti na celoslovenské aktivity Slovenskej národnej knižnice, pri koordinácii a kooperácii činnosti okresných knižníc v jednotlivých odboroch knižničnej, bibliografickej a informačnej práce,
- pri zapájaní knižníc iných typov do vzájomnej spolupráce a pri prekonávaní rezortných a iných bariér,
- pri analyzovaní situácie v knižničných službách v jednotlivých okresoch, ich štatistickom vyhodnocovaní, cestou spracovávanía celokrajských rozborov.

Predovšetkým k týmto oblastiam budú smerovať rôzne formy a prostriedky metodického pôsobenia tak, ako si ich bude aktuálna situácia vyžadovať.

Veríme, že Štátna vedecká knižnica v Košiciach sa plne zhostí aj svojej funkcie krajskej knižnice v záujme ďalšieho rozvoja slovenského knihovníctva.

Internet a verejné knižnice - prvých pár krokov

Ing. Marián Vaňo

Úvod

Internet, celosvetová sieť počítačových sietí a symbol revolučných zmien v oblasti sprístupňovania a využívania informácií, sa v súčasnosti začína chápať ako štandardné médium na získavanie informácií, vzájomnú komunikáciu medzi rôznymi subjektmi a v poslednom čase stále vo väčšej miere aj na prezentáciu organizácií a ponuku ich služieb alebo produktov. Svet Internetu sa však dynamicky vyvíja, zvyšuje sa množstvo a sortiment informačných zdrojov a služieb, objavujú sa nové nástroje, formy práce a technológie a rastie počet účastníkov a pripojených počítačov. Podľa kvalifikovaných odhadov je v súčasnosti pripojených na Internet okolo 100 miliónov osobných počítačov a pre najbližšie obdobie sa predpokladá ďalší nárast asi o 100 % ročne.

Internet prenikol a ďalej sa šíri do prakticky všetkých oblastí ľudskej činnosti, teda z pochopiteľných dôvodov sa nemohol zastaviť pri bránach knižníc a informačných

inštitúcií. Vývoj v oblasti Internetu a nástup sieťových foriem práce s informáciami zásadným spôsobom ovplyvňuje a mení tradičné ponímanie knižníc. Všetko nasvedčuje tomu, že knižničný sektor čaká náročná transformácia, ktorá umožní knižniciam pôsobiť ako prístupové miesto k informáciám bez ohľadu na ich formu a miesto uchovávaní. Napriek tomu, že na Slovensku úroveň implementácie Internetu v oblasti knižníc nie je zatiaľ porovnateľná so stavom vo vyspelých krajinách, zdá sa prípadnejšie hľadať odpoveď na otázky typu "ako?" než "prečo?".

V knižničnej praxi v súčasnosti dominujú dva smery využívania možností, ktoré ponúka Internet. Prvý smer, ktorý možno pracovne označiť ako "pasívny", sa orientuje na využívanie alebo sprístupňovanie externých zdrojov Internetu, realizované v rámci informačnej obsluhy používateľov alebo aj knižničných pracovníkov. Druhý smer - "aktívny" - sa sústreďuje na prezentáciu zdrojov a služieb knižníc vonkajšiemu prostrediu pomocou Internetu. V našom príspevku sa budeme venovať "pasívnej" forme využívania Internetu, a to predovšetkým niektorým otázkam, ktoré súvisia s prvými krokmi pri pripájaní sa na Internet.

Ako sa pripojiť na Internet

Na Internet sa možno pripojiť buď priamou (prenajatou) linkou, alebo pomocou komutovaných telefónnych liniek a modemu. Priama linka je nákladná záležitosť a vhodná je hlavne vtedy, keď sa požaduje vysoká spoľahlivosť, rýchlosť a očakáva značná intenzita a objem využívania. Preto je v súčasnosti značne rozšírené modemové pripájanie.

Na pripojenie a jeho prevádzkovanie je potrebný osobný počítač, patričné programové vybavenie, modem, telefónna linka, konto u poskytovateľa internetovských služieb (provider), vyškolený personál a primerané množstvo finančných prostriedkov na úhradu poplatkov spojom a providerom internetovských služieb.

Spôsoby pripojenia

Voľba spôsobu pripojenia závisí od služieb, ktoré chceme využívať, čo zároveň určuje aj minimálne nároky na potrebný hardware a software. Do úvahy prichádzajú tri alternatívy pripojenia:

1. Neinteraktívne pripojenie typu UUCP

V tomto prípade možno využívať v podstate iba elektronickú poštu (e-mail) a služby na nej založené. Pracuje sa v dávkovom režime, keď v pravidelných/nepriavidelných intervaloch si vyberáme svoju poštovú schránku zriadenú na servere providera. Obdobne sa postupuje aj pri odosielaní správ/zásielok elektronickej pošty. Tento režim je najjednoduchšou a spravidla aj najlacnejšou alternatívou. Neumožňuje však plnohodnotnú prácu v Internete.

2. Pripojenie typu vzdialený terminál

Na počítači účastníka je spustený špecifický program - emulátor terminálu, pomocou ktorého po pripojení sa na vzdialený počítač/server providera možno spustiť jednotlivé aplikácie a tak sa dostať do prostredia Internetu. Táto alternatíva pripojenia má však určité

obmedzenia, a hoci predstavuje najjednoduchšiu formu internetovského pripojenia, v súčasnosti je už na ústupe.

3. Pripojenie TCP/IP

Ide o plnohodnotné pripojenie do Internetu, keď počítač účastníka nadväzuje priame spojenie so serverom providera na báze internetovských protokolov TCP/IP, resp. protokolov PPP alebo SLIP pre sériovú komunikáciu. Protokoly PPP či staršia obdoba SLIP sú kľúčovým prvkom umožňujúcim plnohodnotné modemové pripojenie do Internetu. Počas trvania pripojenia sa účastnícky počítač stáva plnohodnotnou súčasťou Internetu. V prípade tohto pripojenia dáta "tečú" priamo do počítača účastníka, čo vytvára podmienky pre využívanie aj multimediálnych služieb Internetu.

Požiadavky na technické a programové vybavenie

Vo všeobecnosti potrebné programové a technické vybavenie určuje zvolená forma pripojenia a využívané služby. Pri zriaďovaní pracoviska pre Internet, najmä ak v tejto oblasti začíname a nemáme dostatok potrebných znalostí, je vhodné riadiť sa odporúčaniami providera a prípadne riešiť túto otázku, predovšetkým pokiaľ ide o programové vybavenie, dodávateľským spôsobom.

Na vytvorenie si určitej predstavy je potrebné pozrieť sa na túto záležitosť aj trochu detailnejšie. Na realizáciu pripojenia pre potreby elektronickej pošty postačí bežný počítač a modem. Implementáciu protokolu UUCP získame spravidla od providera. Situácia je o niečo odlišnejšia, ak sa rozhodneme pre plné jednouzivateľské interaktívne pripojenie (TCP/IP). Vzhľadom na to, že väčšina aplikačných programov/klientov - osobitne pre systém WWW (World Wide Web) - pracuje v prostredí MS Windows, resp. Windows 95, musí mať osobný počítač (PC) zodpovedajúce parametre. Ako minimum sa odporúča nasadiť PC s operačnou pamäťou 8 MB a procesorom 484/66. Súčasným štandardom je PC s pamäťou 16 MB alebo aj viac, pentiovský procesor a Windows 95. Ak sa rozhodnete využívať aj multimediálne zdroje dostupné v prostredí Internetu, mali by ste si obstaráť čo najvýkonnejší multimediálny PC. Ostatne určitá výkonová rezerva nikdy nie je na škodu. Pokiaľ ide o modemy, ako minimum sa odporúčajú modemy s rýchlosťou 14,4 kbit/s. V našich podmienkach sa momentálne za optimálnu alternatívu pokladajú modemy s rýchlosťou 28,8 kbit/s. Pri voľbe konkrétneho zariadenia by sa malo prihliadať na odporúčania providera, či už ide o typ, značku alebo rýchlostné parametre. V každom prípade je nutné orientovať sa na výrobky homologizované pre telekomunikačnú sieť SR.

Ďalším predpokladom pre úspešné pripojenie je vhodné programové vybavenie. Základom je software, ktorý umožňuje počítaču "rozumieť" internetovským protokolom. V podstate ide o komunikačný software, ktorý podporuje protokoly pre sériové linky PPP alebo SLIP. Ak nemáte počítač s Windows 95, musíte si takýto produkt obstaráť. Rovnako si musíte obstaráť aplikačné programové vybavenie - klientov pre internetovské služby, ktoré hodláte využívať. Záujemcom je k dispozícii široká paleta produktov, počnúc klientmi pre jednotlivé služby až po integrované balíky obsahujúce viacero klientov, ktoré sa distribuujú ako freeware, shareware, alebo ako komerčný produkt. Viacero vhodných produktov sa nachádza aj v ponuke providerov. Vo výbave pracoviska by v žiadnom

prípade nemal chýbať prehliadač - intuitívne grafické používateľské rozhranie pre prácu v systéme WWW, ktorého najrozšírenejšími reprezentantmi sú produkty Netscape Navigator a Internet Explorer.

Voľba providera

V súčasnosti na Slovensku operuje už viac ako 50 providerov, z ktorých každý sa usiluje vybudovať vlastnú infraštruktúru pokrývajúcu čo najviac lokalít s potenciálnymi zákazníkmi. Tento segment služieb sa rýchlo mení a vďaka konkurenčnému prostrediu sa každý provider snaží skvalitňovať a rozširovať svoje služby.

Pri výbere providera sú vo výhode záujemcovia z miest, kde sa o priazeň zákazníkov uchádza viacero providerov.

Ako kritériá pri voľbe providera možno použiť:

- dostupnosť, portfólio a kvalita služieb (počet prípojných miest v danom uzle, ponuka pripojení, spoľahlivosť a rýchlosť pripojenia),
- umiestnenie najbližšieho uzla (ovplyvňuje výšku telefónnych poplatkov spojov),
- garantovaná priepustnosť spojenia v predpokladaných časoch využívania a vykonávanie "peeringu" (*vzájomné prepojenie infraštruktúr viacerých providerov - v opačnom prípade pakety môžu "cestovať" napríklad cez Viedeň, Prahu, Amsterdam napriek tomu, že využívaný server sa nachádza v tom istom mieste ako účastník; spomaľuje čas odozvy a predlžuje čas spojenia*),
- úroveň a formy používateľskej podpory a poradenstva zákazníkom, rýchlosť realizácie pripojenia,
- referencie existujúcich zákazníkov,
- ceny služieb.

Ceny pripojenia

Vďaka konkurenčnému prostrediu ceny pripojenia do Internetu majú klesajúcu tendenciu. Napriek tomu, hlavne v porovnaní so situáciou v niektorých krajinách s rozvinutou komunikačnou infraštruktúrou, sú stále pomerne vysoké, a to aj vďaka cenám spojov. Každý provider má vlastnú cenovú politiku, a preto jednotlivé položky sadzobníkov sa prípad od prípadu aj dosť značne líšia.

V prípade plného jednouchádzateľského modemového pripojenia (TCP/IP) je štruktúra poplatkov spravidla takáto:

- jednorazový zriaďovací/registračný poplatok - **0 až 1500 Sk**
- mesačné paušálne sadzby odstupňované podľa doby pripojenia zahrnutej v cene
- neobmedzená doba pripojenia: **500 až 2500 Sk**
- poplatok za hodinu pripojenia - **od 10 Sk/hod (prepočet z mesačnej sadzby)**
- **od 20 Sk/hod (nad dohodnutý mesačný limit)**
- poplatok za druhú a každú ďalšiu poštovú schránku (POP) - **od 100 Sk mesačne**.

Pokiaľ ide o pripojenie protokolom UUCP (e-mail), sú poplatky takéto:

- jednorazový zriaďovací poplatok - **od 0 až 400 Sk**

- mesačný poplatok za schránku - **od 100 Sk**
(u niektorých providerov sa možno stretnúť aj s poplatkami za objem prenesenej pošty).
Pri kalkulovaní celkových nákladov sa nesmie zabudnúť ani na poplatky spojov za používanie telefónu počas pripojenia do Internetu.

Záver

Internet a vôbec sieťové formy publikovania, sprístupňovania, využívania a komunikovania informácií predstavujú pre knižničný sektor veľkú výzvu a zároveň aj určité ohrozenie jeho tradičných pozícií. Z tohto dôvodu by realizácia pripojenia do Internetu nemala zostať izolovanou iniciatívou. Malo by ísť iba o jeden z prvých krokov v rámci širšie koncipovaných zámerov využitia Internetu a internetovských technológií v knižničnej a informačnej činnosti orientovaných napríklad aj na poskytnutie možnosti kontrolovaného prístupu verejnosti do Internetu alebo na sprístupnenie elektronických zdrojov knižníc.

Prílohy

Tab. 1 Kontaktné informácie na vybraných providerov

provider	tel.	fax
Award, s.r.o, Rožňava	0942.331318	0942.331318
CADiX, s.r.o, Komárno	0819.841660	0819.841661
DuNet, s.r.o, Dunajská Streda	0709.528981	0709.515077
EUnet Slovakia, s.r.o, Bratislava	07.5876 111	07.839 404
EuroTel, a.s., Bratislava	07.5053 367	07.5053 363
GraTex Int., a.s., Bratislava	07.531 7044	07.531 7181
I.P.N., a.s., Bratislava	07.5044 544	07.5044 588
IBM Slovakia, s.r.o, Bratislava	07.7806 111	07.7806 256
In4Vent Plus, s.r.o, Michalovce	0946.31656	0946.31809
Internet Systems, a.s., Bratislava	07.5258 735	07.5258 939
Isternet SR, s.r.o, B.Bystrica	088.746 067	088.746 069
N.A.P.R.I., Košice	095.6232541	095.6232 542
Netlab, s.r.o Bratislava	07.522 6822	07.522 6822
NOVITECH, a.s., Košice	095.6228126	095.6221 043
Power Systems Group, Trenčín	0831.581 590	0831.581 592
RAINSIDE, s.r.o, Bratislava	07.399 441	07.399 441
SANET, Bratislava	07.791 212	07.498 094
SofTitus, s.r.o, Poprad	092.723766	092.723766
TempTest, s.r.o, Bratislava	07.787 180	07.787 770
Vadium, s.r.o, Prešov	091.721 160	091.734 077

Pozn.: Provideri sú uvedení podľa svojho sídla; mnohí z nich majú však prístupové uzly alebo partnerov v ďalších mestách.

Tab. 2 Použité skratky

IP	Internet Protocol
POP	Post Office Protocol
PPP	Point to Point Protocol
SLIP	Serial Line Internet Protocol
TCP	Transmission Control Protocol
UUCP	Unix to Unix Copy

Poznámka redakcie

V súvislosti s Internetom sa pred knihovníkmi vynára problém, ako zdokumentovať takýto záznam. Žiadna platná norma v tejto súvislosti neexistuje, ale odborníci odporúčajú uvádzať:

1. meno autora,
2. názov článku, súboru atď.,
3. internetovskú adresu (URL).

Kvôli názornosti uvádzame dva príklady takéhoto záznamu:

1. **Anrews, Whit. Damn the Push Media, Engines Will Focus on Targeting this Year.**
URL: <http://www.webweek.com/current/special/engines.html>
2. **Eichmann, David. Ethical Web Agents.**
URL: <http://www.ncsa.uiuc.edu/SDG/1194/Proceedings/Agents/eichmann.ethical/leichmann.html>

Podrobne sa o tom môžete dočítať v knihe Š. Kimličku *Publikačná činnosť* (1997, 95 s., 98.- Sk), ktorá vyšla vo vydavateľstve STIMUL (Gondova 2, 818 01 Bratislava).

Encyklopedický dom, s. r. o., Praha sa predstavuje

RNDr. Miloslava Lavičková,
Encyklopedický dom, s. r. o., Praha

Encyklopedický dom bol založený v roku 1993. Všetci siedmi spoločníci sú dlhoroční pracovníci Encyklopedického inštitútu ČSAV Praha. Títo skúsení encyklopedisti sa podieľali na vzniku Malej československej encyklopédie, ktorá je najväčším encyklopedickým dielom zostaveným na území Čiech, Moravy i Slovenska od posledného vydania Ottovoho slovníka náučného. Po odchode z akademického ústavu sa rozhodli pripraviť na vydanie desaťväzkovú všeobecnú encyklopédiu, ktorá by svojím rozsahom a kvalitou na Ottovo slovník nadviazala a bola by rovnocenná s takými encyklopedickými dielami, akými sú viacväzkové tituly vydavateľstiev Britannica, Larousse alebo Bertelsmann.

Žiaľ, projekt nenašiel zatiaľ v kultúrnej (ani v politickej) obci podporu a tvrdá komercializácia kultúry spôsobila, že Encyklopedický dom musel od projektu, ktorý potreboval finančnú podporu vo výške 20 miliónov korún, odstúpiť.

Pretože verejnosť encyklopédiu s novými údajmi netrpezlivo očakávala, vznikol v redakcii Encyklopedického domu počas roka 1993 jednozväzkový Encyklopedický slovník, ktorý na 1253 stranách a v 35 tisícoch stručných heslách sprístupnil používateľom najnovšie a najzákladnejšie informácie. Na vzniku tohto diela sa finančne podieľalo vydavateľstvo ODEON, ktoré bolo vtedy jediné ochotné požičať na projekt peniaze. Úspech knihy bol obrovský, v krátkom čase sa predalo viac než 80 tisíc exemplárov dnes už rozobratého titulu.

Neskôr boli vydané dva menšie tituly: Slovník cudzích slov a Slovník skratiek, z ktorých úspešný bol hlavne Slovník cudzích slov vydaný v počte 50 tisíc kusov. V oboch knihách kládli autori dôraz hlavne na nové pojmy a termíny, ktoré sa objavili v spoločnosti po roku 1989.

Ďalší pokus o vydanie viacväzkovej encyklopédie bol i navzdory predchádzajúcemu úspechu neúspešný a narazil na neochotu všetkých oslovených inštitúcií zapožičať na projekt peniaze. Encyklopedický dom sa preto rozhodol spracovať trojväzkovú ilustrovanú encyklopédiu, na ktorej vydanie stačili finančné prostriedky z predchádzajúcej vydavateľskej činnosti. Toto dielo textovo vychádzalo z Encyklopedického slovníka, mnoho hesiel sa rozšírilo, aktualizovalo a boli doplnené niektoré ďalšie vedné odbory, takže celkový počet hesiel vzrástol na 45 tisíc. Doplnilo sa viac než 3500 čiernobielych a farebných ilustrácií, tabuliek, grafov a máp. Priebežne farebná ilustrovaná encyklopédia v troch zväzkoch s počtom 1537 strán formátu B5 v tvrdých, lesklých laminovaných obaloch vyšla v priebehu roka 1995 a kvalitou je porovnateľná s encyklopédiami stredného rozsahu zo špičkových svetových encyklopedických vydavateľstiev. Ilustrovanú encyklopédiu do elektronickej podoby spracovala firma LEDA, spol. s r. o., doplnila ju o sto audio- a videosekvencií a v máji 1996 ju dala na trh vo forme CD-ROM pod názvom Česká multimediálna encyklopédia ako prvé dielo tohto druhu na českom i slovenskom trhu.

V rýchlom poradí nasledovali v roku 1996 ďalšie knižné tituly. V apríli Lexikón cestovnej medicíny, v ktorom svetová kapacita na geografickú medicínu V. Šerý spracoval problematiku rôznych chorôb vyskytujúcich sa v exotických krajinách. V júni 1996 sa zaktualizoval a doplnil Slovník cudzích slov a na záver roka Česko-anglický ekonomický slovník od A. Caforia.

V súčasnosti pracujú autori a redaktori Encyklopedického domu na aktualizácii obsahu českej multimediálnej encyklopédie, ktorej nová verzia má vyjsť v roku 1997. Zároveň sa pripravuje rozsiahly projekt v rámci encyklopedickej edície Listy, kde sa v jednotlivých súboroch obsahujúcich 40 biografii a objavov budú postupne čitateľom predkladať krátke články zo všetkých odborov ľudskej činnosti. Projekt je určený hlavne pre školy ako spestrenie základných školských informácií a je zostavovaný ako postupne vydávané dielo s jednotnou úpravou a rozsahom. Roku 1998 sa plánuje vydanie menšieho, cenovo prístupného encyklopedického diela, podobného Encyklopedickému slovníku z roku 1993. Realizácia projektu Veľkej encyklopédie zostáva, žiaľ, stále v nedohľadne.

Jedným zo základných bodov vydavateľskej politiky Encyklopedického domu, spol. s r.o., je jeho cenová politika.

Pri každom vydanom titule je najnižšia možná cena, aby knihy boli prístupné čo najširšej čitateľskej obci. V krátkom prehľade sú uvedené ISBN, rok vydania a ceny jednotlivých titulov:

Encyklopedický slovník	80-207-0438-8	1993	250 Kčs
Slovník cudzích slov	80-90-1647-0-6	1993	115 Kčs
Slovník skratiek	80-901647-1-4	1994	98 Kčs
Ilustrovaná encyklopédia (3 zväzky)	80-901647-3-0	1995	1380 Kč
Lexikón cestovnej medicíny	80-901647-7-3	1996	285 Kč
Slovník cudzích slov	80-90-1647-8-1	1996	128 Kč
Česká mult. encyklopédia CD-ROM		1996	980 Kč
Česko-anglický ekonomický slovník	80-901674-9-X	1996	310 Kč

Uvedené tituly si môžete objednať na adrese:

**Encyklopedický dům, s. r. o.
Svobodova 1
128 17 Praha 2**

tel. (02) 24915404/275, 90000709

9. slovenská bibliografická konferencia

PhDr. Daniela Gondová

Koncom októbra (28. - 30.10.) 1996 sa v Martine konala 9. slovenská bibliografická konferencia. Toto významné podujatie organizačne a obsahovo pripravil Národný bibliografický ústav Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej v úzkej spolupráci s bibliografickou sekciou Spolku slovenských knihovníkov, sekciou akademických knižníc Slovenskej asociácie knižníc a katedrou knihovníctva a vedeckých informácií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského.

Program konferencie bol nesmierne bohatý, veď len počas prvého dňa rokovania odznelo viac ako desať príspevkov, ktoré sa zaoberali problematikou slovenskej bibliografie v roku 1996, transformácie slovenského knihovníctva, výstavby národného knižnično-informačného systému, štandardizácie, národného programu retrokonverzie a konverzie generálnej bázy slovacikálnych bibliografických údajov, súboru autorít, manažmentu bibliografickej teórie a praxe.

Druhý deň rokovania účastníci konferencie pracovali v sekciami. Dopoldnia súčasne rokovala sekcia národnej súbežnej a retrospektívnej bibliografie a sekcia bibliografie vo vedeckých knižniciach, popoludní sekcia regionálnej bibliografie a sekcia bibliografie v akademických knižniciach. Rokovanie v sekcii bibliografie v akademických knižniciach obsahovo a organizačne zabezpečila Slovenská asociácia knižníc.

Akademické knižnice a ich bibliografické problémy boli predmetom rokovania bibliografickej konferencie po prvýkrát. Odznelo 10 príspevkov temer zo všetkých univerzitných miest a univerzít - Univerzita Komenského, Filozofická fakulta Univerzity Komenského Bratislava, Slovenská technická univerzita Bratislava, Univerzita veterinárneho lekárstva Košice, Slovenská lesnícka a drevárska knižnica Technickej univerzity Zvolen, Slovenská poľnohospodárska knižnica Nitra, Slovenská technická knižnica - Centrum vedecko-technických informácií SR Bratislava.

Účastníci rokovania zhodne konštatovali, že bol najvyšší čas upriamiť pozornosť slovenských bibliografov aj na akademické knižnice. Problematika bibliografických pracovísk na akademickej pôde je síce vo viacerých aspektoch špecifická (napr. svojou orientáciou na evidenciu publikačnej činnosti pedagogických a vedeckovýskumných pracovníkov, spracovanie a uchovávanie sivej literatúry, spracovanie podkladov pre akreditáciu akademických pracovísk), treba konštatovať, že práve týmto môže významne obohatiť doterajšiu bibliografickú prácu. Na rokovaní sekcie akademických knižníc, tak ako i v ostatných sekciami, sa sformulovali závery, ktoré sa premietli do Vyhlásenia 9. slovenskej bibliografickej konferencie. Vyhlásenie účastníkov 9. slovenskej bibliografickej konferencie, pre jeho závažnosť, predkladáme v plnom znení:

Účastníci 9. slovenskej bibliografickej konferencie, ktorá sa uskutočnila ako prvá po vytvorení samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993, považujú za svoju povinnosť

slávnostne vyhlásiť, že sa budú zo všetkých síl usilovať o ďalší slobodný a kontinuálny rozvoj slovenskej bibliografie na základe Ústavy Slovenskej republiky, s dôrazom na všeobecné ľudské práva na informácie. V tejto súvislosti:

1. Oceňujú výsledky, ktoré slovenská bibliografia prostredníctvom slovenskej národnej bibliografie súběžnej i retrospektívnej, slovenskej bibliografie regionálnej, bibliografie vo vedeckých i akademických knižniciach dosiahla v uplynulých piatich rokoch. Považujú ich za významný doklad kontinuálneho budovania národného bibliografického systému Slovenskej republiky, ktoré v roku 1991 výrazne ovplyvnilo programové Vyhlásenie 8. slovenskej bibliografickej konferencie, prijaté 17. októbra 1991 v Spišskej Novej Vsi. Vývoj v slovenskej bibliografii potvrdzuje jeho inštruktívnosť i pre ďalšie obdobie budovania národného bibliografického systému Slovenskej republiky.
2. Podčiarkujú význam energických krokov, ktoré boli v uplynulom období podniknuté pri transformácii slovenskej bibliografie, založenej na uplatnení medzinárodne akceptovaných štandardov, najmä UNIMARC-u a ISBD, ako aj národnej interpretácii AACR2, s cieľom dosiahnuť medzinárodnú kompatibilitu slovenských bibliografických programov a báz dát, osobitne generálnej bázy slovacikálnych bibliografických údajov, a naplniť tak v slovenských podmienkach celosvetovo uznávané programy Univerzálnej bibliografickej kontroly (registrácie) na strojom čitateľných médiách (UBCIM) a Všeobecnej dostupnosti dokumentov (UAP). Vyjadrujú pripravenosť spolupracovať na vytvorení metodík smerujúcich k vypracovaniu slovenských katalogizačných pravidiel založených na interpretácii AACR2, pri príprave prekladu elektronickej verzie MDT, ako aj zabezpečení celoslovensky organizovaného metodického procesu, spätého s týmito programami na všetkých úrovniach knihovnícko-bibliografickej práce vo všetkých typoch knižníc Slovenskej republiky.
3. Sú presvedčení o tom, že proces systémovej a technologickej transformácie slovenskej bibliografie treba energicky zavŕšiť. Na tomto základe podporujú obsahovú, organizačnú a programovú prípravu, ako aj praktické uskutočňovanie ďalších národných bibliografických programov, najmä národného programu retrokonverzie a konverzie generálnej bázy slovacikálnych bibliografických údajov a klasických knižničných slovacikálnych dokumentov, národného programu súborov autorít a národného programu zahraničných slovacík. Požadujú, aby boli na základe ich strategického poslania pri budovaní informačnej spoločnosti na Slovensku akceptované na úrovni Rady vlády Slovenskej republiky pre informatiku ako vládne programy Slovenskej republiky. Predpokladané vysoké náklady na ich realizáciu sa môžu získať iba s principiálne uskutočňovanou vládnu podporou, ktorá prispeje nielen k vytvoreniu informačnej infraštruktúry Slovenskej republiky, ale i k intenzívnemu zapojeniu slovenskej bibliografie do nových medzinárodných bibliografických programov (napr. COBRA, medzinárodné bibliografické bázy dát a konzorciá), ale i do celosvetového vedeckého a informačného prostredia.
4. Podporujú požiadavku, aby bolo v rámci Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej neodkladne založené normotvorné pracovisko s cieľom budovať funkčný systém sprístupňovania medzinárodných a tvorby domácich knižničných a bibliografických noriem. Sú presvedčení, že normotvorný program bude funkčne komplementarizovať národné bibliografické programy, napomôže ich systémovú komplementarizáciu a v konečnom dôsledku pomôže Národnému bibliografickému ústavu SNK v MS plniť všetky podstatné funkcie národnej bibliografickej agentúry.
5. Usudzujú, že uskutočnenie národných bibliografických programov je vecou celého národného knižnično-informačného systému Slovenskej republiky. Budú sa usilovať, aby sa ich realizácia postupne presadila vo všetkých knižniciach a knižničných korporáciách na Slovensku. Vyjadrujú presvedčenie, že národné bibliografické programy, ako

boli na rokovaní 9. slovenskej bibliografickej konferencie predstavené, možno považovať za nezastupiteľný základ štandardizačnej a technologickej prestavby národného knižnično-informačného systému, najmä kooperatívnej katalogizácie, všeobecnej dostupnosti a efektívnej využiteľnosti elektronického katalógu slovenských knižníc, nadväzne medzinárodnej využiteľnosti a akceptovateľnosti slovacikálnych katalogizačných a bibliografických informácií v celosvetovom knižnično-bibliografickom prostredí. V tejto súvislosti požadujú, aby energicky pokračovala elektronizácia slovenských knižníc, ktorá by umožňovala technologické zabezpečenie elektronickej distribúcie výstupov Slovenskej národnej bibliografie prostredníctvom WWW a FTP servera Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej, disketovej služby a CD-ROM, ako aj rýchlu výmenu bibliografických súborov v ostatných subsystémoch slovenskej bibliografie.

6. Všeobecná tendencia elektronizácie bibliografických projektov a programov sa v uplynulých rokoch prejavila rastom lokálnych elektronických bibliografických a katalogizačných báz dát. Účastníci konferencie oceňujú, že sa začala uskutočňovať ich pasportizácia, ktorá prispela k sformovaniu programu elektronizácie knižníc na Slovensku. V nadväznosti na uskutočnenú pasportizáciu báz dát navrhujú, aby bol na tomto základe spracovaný a v sieti Internet sprístupnený adresár báz dát vrátane ich obsahových i technologických kvalifikátorov s cieľom ich efektívneho využívania v koordinácii bibliografickej činnosti na Slovensku.
7. Oceňujú usporiadanie 1. slovenského knihovníckeho kongresu, ktorý sa uskutočnil v máji 1996 v Nitre. Podporujú deklaráciu prijatú na tomto kongrese. Osobitne si cenia a podčiarkujú požiadavky kongresu, ktoré vyjadrujú potrebu spoločenského uznania a ocenenia knižničných a informačných pracovníkov. Vyjadrujú nádej, že tieto požiadavky budú vypočítané a pomôžu tak vytvárať lepšie východiská pre zabezpečenie vedeckého a odborného zázemia, ako aj pre vytváranie ľudských zdrojov potrebných na výstavbu informačnej spoločnosti na Slovensku, osobitne pre rýchle vybudovanie domácich informačných dialnič a ich funkčné prepojenie s globálnou informačnou infraštruktúrou.
8. V tejto súvislosti požadujú, aby boli v procese transformácie národného knižničného systému opätovne posúdené a nadväzne revidované rozhodnutia Ministerstva kultúry Slovenskej republiky o strate právnej subjektivity knižníc, organizačne včlenených do regionálnych kultúrnych centier. Účastníci konferencie vyjadrujú presvedčenie, že práva subjektivita knižníc je historicky významnou kategóriou vývoja knižníc na Slovensku. autentickým prejavom rozvoja a úrovne knihovníckej disciplíny ako vedeckého a informačného odboru a jedinečným dokladom funkčnej existencie národného knižnično-informačného a národného bibliografického systému Slovenskej republiky, a tým aj existencie informačnej infraštruktúry na Slovensku. Vyjadrujú vážne obavy, že národný knižnično-informačný systém, ako aj národný bibliografický systém, založený na odbornej kompetencii a kooperácii knižničných subjektov, nebude sa bez subjektivity základných prvkov systému funkčne rozvíjať. Súčasne účastníci konferencie vyjadrujú poľutovanie nad tým, že sa v transformačnom procese nenašiel vhodnejší spôsob, ako zachovať a podporiť ďalší rozvoj univerzálnych vedeckých knižníc: ich nezastupiteľný, potrebami rozvoja vied vyžadovaný vklad do rozvoja vedeckých disciplín, osobitne knižničnej a bibliografickej vedy, môže byť rozhodnutím o ich novom zaradení, ale i pomenovaní, redukovaný práve o túto významnú oblasť ich činnosti a špecializácie.
9. Podčiarkujú význam vedeckosti a vysokej odbornosti knihovnícko-bibliografickej práce. Vyjadrujú presvedčenie, že po dokončení hlavných úloh transformačného procesu v oblasti štandardizácie bibliografie sa rozvinie nanovo a plnokrve i programovanie

rozvoja bibliografickej vedy a bibliografických výskumov. V tejto súvislosti očakávajú vládnú podporu kontinuálnych bibliografických výskumov v oblasti národných bibliografických programov, ako aj výskumu dejín knižnej kultúry na Slovensku, ktoré v uplynulom desaťročí dosiahli významné výsledky pri poznávaní a ochrane národného kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky, ako i ďalších aktuálnych programov a projektov, ktoré majú principiálny vedeckovýskumný charakter, ako je napr. výskum nezávislej a ineditnej literatúry. Podpora výskumných projektov sa obzvlášť žiada v oblasti poznávania, pasportizácie a programovania úloh v spracovaní zahraničných slovacík. Konferencia vyjadruje plný súhlas s požiadavkami, ktoré vyslovujú kritický stav výskumu zahraničných slovacík a potrebu zintenzívniť podporu koncepciám a projektom organizovaným Slovenskou národnou bibliografiou, ktorých cieľom je vybudovať databázové moduly bibliografie zahraničných slovacík.

10. Vyjadrujú pripravenosť prispieť k riešeniu aktuálnych úloh regionálnej bibliografie po prijatí nového územnosprávneho členenia tým, že pre potreby novovzniknutých okresov budú na jestvujúcich regionálnych bibliografických pracoviskách v tradičných okresoch poskytovať celý doterajší komplex bibliograficko-informačných služieb. Budú pritom prihliadať i na potrebu bibliografického modelovania tradičných historických regiónov, ako i knižničných regiónov, ktoré sa sformovali v rámci donedávna existujúcich územnosprávnych regiónov a ktoré po prijatí nového územnosprávneho členenia nadobudli štatút regionálnej historicity. Súčasne požadujú, aby bibliografické pracoviská boli v regiónoch budované ako uzlové strediská (centrá) regionálnych informácií.
11. Oceňujú, že na 9. slovenskej bibliografickej konferencii mali svoje zastúpenie všetky typy a druhy knižnic a mohli na nej zasadnúť sekcie pre národnú - súbežnú a retrospektívnu - bibliografiu, regionálnu bibliografiu, bibliografiu vo vedeckých knižniciach a bibliografiu v akademických knižniciach. Tieto sekcie počas konferencie rozpracovali a načrtli viaceré konkretizácie národných bibliografických programov. Za produktívne považujú vklady konferencie do vytvorenia koncepcie a zásad národného programu súborov autorít, prezentácie projektov a programov Slovenskej národnej retrospektívnej bibliografie a slovenskej regionálnej bibliografie - s osobitým dôrazom na celoslovenský koordinovaný projekt Bibliografie miest a obcí Slovenska. Oceňujú prezentáciu výstavby špecializovaných bibliografických báz dát vo vedeckých knižniciach, osobitne tie programy vedeckých knižníc, ktoré dokladujú snahy slovenských vedeckých a akademických knižníc vytvoriť po rozpade česko-slovenských federálnych informačných systémov centrá slovenskej vedeckoodbornej bibliografie. Privítali historický vstup akademických knižníc do budovania národného bibliografického systému, najmä vytvorenie platformy pre vybudovanie bibliografického systému národnej biblio-grafickej registrácie sivej literatúry a koordinovaného bibliografického systému publikačnej činnosti univerzitných a vysokoškolských ustanovizní. Účastníci sekcie akademických knižníc odporúčajú osloviť Ministerstvo školstva Slovenskej republiky a akreditačnú komisiu, aby definovali zásadné požiadavky a kritériá hodnotenia výsledkov vedeckovýskumnej a pedagogickej práce, ako aj ich bibliografického modelovania na univerzitách a vysokých školách.
12. Sú presvedčení o tom, že treba vykonať energické kroky v prospech revitalizácie bibliografických pracovísk ústavov Slovenskej akadémie vied, z ktorých viaceré v uplynulom období, pre nedostatok finančných prostriedkov, boli alebo redukované, alebo celkom zastavili svoju činnosť. V tejto súvislosti vyzývajú kompetentné miesta Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej a Slovenskej akadémie vied, aby našli spôsob, ako vzniknutú situáciu vyriešiť a ústavy Slovenskej akadémie vied funkčne prepojiť v systéme slovenskej bibliografickej kooperácie.

13. Vyjadrujú požiadavku, aby vrcholné inštanície národného knižničného a národného bibliografického systému prerokovali s riaditeľmi knižníc problematiku ďalšieho budovania bibliografických pracovísk. Viaceré z týchto pracovísk boli v uplynulom období neprimerane zredukované alebo poškodené nekompetentnými zásahmi riadiacich pracovníkov. V dôsledku toho niektoré bibliografické programy opustili viacerí významní bibliografickí odborníci. Konferencia v tejto súvislosti od riadiacich pracovníkov požaduje, aby vylúčili subjektívne hľadiská z riadenia bibliografického procesu a rešpektovali v záujme celospoločenských funkcií knižníc zásadný a nezastupiteľný význam bibliografie pri budovaní informačnej spoločnosti v Slovenskej republike.
14. Vyzývajú Slovenskú národnú knižnicu v Matici slovenskej, Spolok slovenských knihovníkov a Slovenskú asociáciu knižníc, aby na základe úspešného naplnenia grantov Mellonovej nadácie, Nadácie Volkswagen a iných, už uskutočnených grantových projektov, spolupracovali pri získavaní, vytváraní a využívaní aktuálnych alternatívnych finančných zdrojov, nadácií, fondov, grantových úloh a projektov s cieľom systematicky získavať podporu pre knihovnícke a bibliografické projekty. Považujú za žiaduce, aby bola zriadená osobitná komisia pre knihovníctvo a bibliografiu pri štátnom fonde kultúry Pro Slovakia, ako aj ďalšie systémovo budované zdroje financovania knihovníctva. V tejto súvislosti podčiarkujú potrebu rozvinúť a zintenzívniť formy organizačného inžinierstva a manažmentu bibliografickej práce s cieľom vytvoriť moderné formy budovania národného bibliografického systému Slovenskej republiky.
15. Sú presvedčení o tom, že národný bibliografický systém Slovenskej republiky možno budovať iba na zásadách objektivity a nestrannosti v tvorbe bibliografických informácií, na základe rešpektovania plurality náhľadov, principiálneho uplatňovania nadstraníckosti, nadprofesijnosti, ako aj ďalších funkčných princípov generálneho modelovania stavu slovenskej spoločnosti, úplnej a všeobecnej bibliografickej dokumentácie jej historického vývoja. Tieto úlohy si vyžadujú atmosféru konštruktívnej kooperácie na všetkých úrovniach vedecko-informačnej práce. Účastníci 9. slovenskej bibliografickej konferencie na tomto základe vyhlasujú, že sa budú usilovať o prekonanie nezdravej polarizácie v slovenskej vede a kultúre s cieľom zvyšovať intenzitu kooperácie, a prispievať tak k funkčnejšiemu a rýchlejšiemu postupu pri tvorbe generálnej bázy slovacikálnych bibliografických údajov i ďalších knižničných a bibliografických báz dát Slovenskej republiky.

Seminár Výchova používateľov knižničných a informačných služieb

Mgr. Beáta Bellérová

V snahe pripomenúť päťdesiate výročie svojej existencie odbornej verejnosti zorganizovala Slovenská poľnohospodárska knižnica v Nitre nielen slávnostný seminár, venovaný jej päťdesiatročnému pôsobeniu, ale tiež pracovný seminár. Pri výbere jeho témy sa vychádzalo z aktuálnej potreby knižnice podeliť sa s kolegami o svoje skúsenosti z oblasti, o ktorej sa v našich podmienkach málo hovorí a ešte menej publikuje, a získať popritom aj potrebné teoretické informácie. Seminár Výchova používateľov knižničných a informačných služieb sa uskutočnil 23. októbra 1996 a zúčastnili sa ho pracovníci vedeckých aj verejných knižníc. Teoretický príspevok venovaný informačnej príprave dospelých

čitateľov, v ktorom objasnila tiež niektoré terminologické aspekty problematiky, predniesla PhDr. Marta Matthaoidesová, CSc., z katedry knihovníctva a vedeckých informácií FF UK. Ďalšími príspevkami, ktoré boli venované praktickým skúsenostiam jednotlivých knižníc s informačnou výchovou, prispeli pracovníčky Ústrednej knižnice SAV v Bratislave, Okresnej knižnice Michala Rešetku v Trenčíne, Slovenskej technickej knižnice - Centra VTI SR v Bratislave, Ústrednej knižnice FF UK v Bratislave, Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach, Univerzitetnej knižnice v Bratislave, Okresnej knižnice v Topoľčanoch, Slovenskej lekárskej knižnice v Bratislave a Slovenskej poľnohospodárskej knižnice v Nitre. Možno povedať, že prednášky v rozsahu niekoľkých hodín neumožnili vyčerpať predloženú tému v plnej miere a že seminár splnil skôr úlohu inšpirovať zúčastnených, dať podnet k úvahám na tému prípravy používateľov služieb.

Osobitne zaujímavé by mohli byť úvahy o pozícii akademických knižníc pri systematickej príprave kvalifikovaných používateľov informácií, ale aj o funkciách knižníc pri príprave používateľov na prácu s novými informačnými médiami.

Organizátor podujatia - SIPK - má dlhoročné skúsenosti s informačnou výchovou používateľov najmä z radov študentov a pracovníkov Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre (bývalej Vysokej školy poľnohospodárskej). S prvými prednáškami pre študentov prvých ročníkov, ako súčasťou predmetu "úvod do štúdia", sa začalo už v roku 1974. Neskôr pribudli prednášky pre študentov tretích ročníkov v rámci predmetu "metodika diplomovej práce", ktorých cieľom je naučiť študentov pracovať so sekundárnymi zdrojmi odborných informácií a vedieť správne citovať literatúru. Od roku 1991 dokonca pracovníci knižnice zabezpečujú jednosemestrálnu výučbu samostatného predmetu pre doktorské štúdium. Náplňou tohto predmetu sú knižnično-informačné služby SIPK, primárne a sekundárne zdroje odborných informácií, bibliografické citácie a formálne hľadiská tvorby odborného textu.

Slovenská informačná agentúra **Ponuka publikovať informácie pre knižnice**

PhDr. Milan Oulehla

Slovenská informačná agentúra (SIA) je inštitúcia, ktorá vznikla na základe zákona v septembri 1995 s cieľom šíriť a propagovať dobré meno Slovenska v zahraničí.

Prostriedky, ktoré SIA využíva pri naplňaní tohto cieľa, pokrývajú celú oblasť mediálnych a multimediálnych činností, ako je napr. vydávanie periodických i neperiodických publikácií, publikovanie článkov o Slovensku v zahraničných časopisoch, spracovávanie pravidelného Videomagazínu SIA, spoluúčasť pri vydávaní CD-ROM-u o Slovensku, až po publikovanie týchto informácií prostredníctvom Internetu.

Z oblasti periodických publikácií je to predovšetkým dvojtýždenník Slovakia Today vydávaný v anglickom jazyku, informačný bulletin SIA v slovenskom, anglickom i nemeckom jazyku a ilustrovaný mesačník Science Trade and Technology in Slovakia v anglickom jazyku.

Neperiodické publikácie sú tematicky zamerané farebné brožúrky, napr. z oblasti štátnej správy (Vláda SR, Štátny znak), politiky (Slovensko a zahraničie, Ľudské práva na Slovensku), ďalej histórie, kultúry, architektúry, miest, poľnohospodárstva a pod. Tieto materiály si možno na základe ponukového listu (s uvedením presného titulu a ceny) objednať na propagačné účely.

Oblasť knižníctva je jednou z tých, o ktorých sa v súčasnosti informácie na verejnosť dostávajú pomerne zložitým spôsobom. Pritom je to oblasť, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou kultúrneho, vedeckého i spoločenského života, o ktorej by mala byť informovaná aj zahraničná verejnosť.

Niektoré knižnice, ktoré majú možnosť pracovať s Internetom, výhody tohto média nepochybne poznajú a využívajú. Pre knižnice, ktoré túto možnosť nemajú, sa teraz ponúka možnosť podporiť svojimi informáciami dobré meno Slovenska v zahraničí prostredníctvom médií Slovenskej informačnej agentúry.

SIA uvíta informácie o celej sieti knižníc, o jej štruktúre, cieľoch a výsledkoch, ktoré môžu byť vyjadrené aj v štatistických prehľadoch. Tieto informácie môžu byť zverejnené v Informačnom bulletinu SIA a následne v Internete.

Texty príspevkov treba odovzdať na diskete vo formáte ASCII, RTF, TXT alebo T602 na adresu:

Slovenská informačná agentúra
P. O. BOX 282
Štefánikova 2
810 00 Bratislava

Knižnice na Bibliotéke '96

PhDr. Ludmila Čelková

Jeseň bola opäť sviatkom knihy a členské knižnice Slovenskej asociácie knižníc (SAK) mali možnosť zúčastniť sa so svojou produkciou na 4. ročníku medzinárodného knižného veľtrhu Bibliotéka '96, ktorý sa uskutočnil v priestoroch kongresového a výstavného centra a. s. Incheba v dňoch 7. až 10. novembra 1996.

Záujem o účasť v expozícii SAK prejavilo 21 knižníc, čo je o 6 viac ako vlani. Väčšina poskytla propagačný materiál predovšetkým o službách knižníc a niektoré z nich dokonca staršie vydania, ako napr. Kto je kto, Adresár odborných knižníc na Slovensku, rôzne vydania Slovenskej pedagogickej knižnice, ktoré boli voľne k dispozícii návštevníkom. Práve tieto vydania doslova zmizli z pultu hneď na začiatku veľtrhu. Tohto roku bolo pre návštevníkov dostatok informácií o asociácii v slovenčine, nemčine i angličtine. Inovovaný adresár členských knižníc SAK bol určený predovšetkým "neknihovníckym záujemcom", lebo členské knižnice ho už dostali. Po prvýkrát sa SAK mohla na veľtrhu pochváliť vlastným logom. Vkusným sprestrením stánku boli pestrofarebné záložky Slovenskej asociácie knižníc, Ústrednej knižnice Slovenskej akadémie vied, Ústrednej knižnice Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Slovenskej lekárskej knižnice, Mestskej knižnice Bratislava a variabilná skladačka Okresnej knižnice Martin, ako aj rozmanité pohľadnice a záložky

z Nadácie Evy Frickej, ktoré sa vzťahovali k našej kultúrnej histórii (dar Mestskej knižnice Bratislava). Vďaka pochopeniu vystavujúcich knižníc bol dostatok propagačných materiálov.

Knižnice vystavili spolu 76 exponátov. Boli medzi nimi vyhľadávané adresáre, zoznamy časopisov, firemná literatúra, personálne, regionálne, výberové a tematické bibliografie, metodické materiály, štatistické prehľady, knihovnícke časopisy, bulletiny, učebnice, štúdie, preklady, príručky, katalógy z výstav, maľovanky, skladačky, ako aj publikácie asociácie. Vystavené tituly sa nepredávali, ale knižnice priložili k svojim vydaniám objednávky. Informácie a konzultácie poskytovali pracovníci šiestich bratislavských knižníc: Slovenskej lekárskej knižnice, Slovenskej pedagogickej knižnice, Slovenskej technickej knižnice - Centra VTI SR, Mestskej knižnice Bratislava a Ústrednej knižnice Filozofickej fakulty Univerzity Komenského.

Návštevníci sa najviac zaujímali o SAK ako o organizáciu, o jej úlohy a služby. Niektoré firmy a vydavateľstvá (aj zahraničné) prejavili záujem prezentovať svoje publikácie na podujatiach asociácie. Pozoruhodná bola ponuka predajne Slovenská kniha v Prahe, ktorá vyjadřila záujem obohatiť produkciu slovenských vydavateľstiev o kolekciu vybraných titulov SAK v tomto kníhkupectve. Rôzne otázky - od možnosti vybudovať súkromnú knižnicu pre deti v Petržalke, o softvére pre knižnice až po chýbajúci kompletný adresár knižníc na Slovensku a celý rad odborných konzultácií - dali službám najmä v prvých dňoch, dobre "zabrať".

Knižnice neboli v tomto roku iba pasívnymi vystavovateľmi. Z troch odborných podujatí v kongresových priestoroch pripravil SAK dve (seminár *Informačná výchova na základných, stredných a vysokých školách* a *Valné zhromaždenie SAK*). Okrem toho člen SAK - Mestská knižnica Bratislava - v spolupráci so Slovkoncertom zorganizovali literárno-hudobné pásmo z tvorby Vincenta Šikulu pod názvom *Z domu na kopci*. SAK prvýkrát takto "bohato" propagovala knižnice medzi účastníkmi veľtrhu. Účasť SAK na veľtrhu bola užitočná: pre vystavujúce knižnice i pre tých, čo prichádzali kvôli informáciám a materiálom. Širokej verejnosti takto nemohlo uniknúť, že knižnice sú súčasťou našej knižnej kultúry.

Tohtoročná expozícia SAK, vytvorená z vydavateľskej produkcie 21 členských knižníc, ukázala, že možno aj z edičnej činnosti knižníc pripraviť "farebnú" expozíciu, ak knižnice vopred myslia aj na toto dôležité podujatie. Škoda, že viaceré členské knižnice neprejavili záujem zúčastniť sa na veľtrhu. Veď ani jedna z vystavujúcich knižníc nemala špeciálne zdroje, aby mohla vydať publikácie, a zároveň nevydala ani jeden titul len preto, aby sa mohla propagovať na Bibliotéke. Iste, všeličo by sa dalo zlepšiť, ale to závisí od postoja knižníc k organizačnej príprave Bibliotéky, dochvilnosti ich odpovedí či zasielania materiálov, pomoci vydavateľskému kolektívu. Úspešnosť na Bibliotéke môže zaručiť len kolektívna práca knižníc a vnútorné presvedčenie, že Bibliotéka je miesto, kam knižnice patria. Bez toho sa akékoľvek možnosti, ktoré ponúka SAK, Incheba a vydavatelia, minú cieľom.

Knižný veľtrh nie je iba výstava a sprievodný program, ale predovšetkým miesto stretnutí všetkých priaznivcov knihy, priestor na vyhľadávanie vzájomných kontaktov, spolupráce, výmeny názorov a pod. Bez ohľadu na to, či je pracovný deň alebo víkend. Závisí len od nás - knihovníkov, ako sa s touto skutočnosťou vyrovnáme.

Zo zasadnutia správnej rady Slovenskej asociácie knižníc

Ing. Ján Kurák

Správna rada Slovenskej asociácie knižníc (SAK) sa dňa 3. decembra 1996 zaoberala okrem niektorých čiastkových organizačných otázok najmä zabezpečením plánovaných akcií v 1. štvrtroku 1997. V súvislosti s tým riešila aj otázky zloženia odborných skupín SAK, zriadenia sekcie verejných knižníc, ďalšieho vydávania Bulletinu SAK, zaoberala sa poznatkami z účasti SAK na Bibliotéke '96 a podobne.

Odborné skupiny a ich vedúci:

- odborná skupina pre legislatívu	Ing. Daniela Slížová
- odborná skupina pre informatizáciu	Ing. Ján Guľa
- odborná skupina pre dlhodobý rozvoj knižníc	PhDr. Darina Krausová
- odborná skupina pre propagáciu a edičnú činnosť	PhDr. Ľudmila Čelková

Správna rada zdôraznila, že pri konštituovaní odborných skupín treba venovať osobitnú pozornosť ich zloženiu, najmä dbať na zapojenie všetkých, ktorí kandidovali do orgánov SAK a nestali sa ich členmi, ako aj doterajších členov odborných skupín podľa plánu činnosti SAK. Pred marcovým valným zhromaždeným uskutočniť stretnutie všetkých odborných skupín na doriešenie otázok spojených s ich konštituovaním a programom činnosti.

Správna rada uložila zabezpečiť aj konštitutovanie sekcie verejných knižníc, volieb vedenia a programu jej činnosti. V sekcii akademických knižníc bude tiež zvolené nové vedenie a pripravený plán práce na budúce obdobie.

Pokiaľ ide o ďalšie vydávanie Bulletinu SAK, správna rada uložila pripraviť návrh nového zloženia redakčnej rady, návrh zásad redakčnej práce a inštrukcie pre prispievateľov. V zložení redakčnej rady treba uplatniť teritoriálne hľadisko, t. j. navrhnúť do nej členov aj zo stredoslovenských a východoslovenských krajov.

Správna rada hodnotila účasť SAK na Bibliotéke '96 a posudzovala aj rozdielny prístup jednotlivých knižníc k zabezpečeniu tejto úlohy. Odporučila zainteresovať Slovenskú pedagogickú knižnicu a Slovenskú lekársku knižnicu do pracovnej skupiny aj pre Biblioteku '97. Správna rada vyslovila poďakovanie všetkým, ktorí sa zaslúžili o úspešnosť expozície na veľtrhu, osobitne PhDr. Čelkovej a PhDr. Horváthovej.

V diskusii k plánu práce sa pozornosť venovala najmä úlohám aktuálnym v 1. štvrtroku 1997:

- seminár o priestorových pomeroch knižníc (časovo spojiť s konaním valného zhromaždenia) *marec 1997*
- stretnutie zástupcov správnej rady SAK so zástupcami ISTROLIN-u o otázkach spolupráce *január 1997*
- okrúhly stôl o programe elektronizácie slovenských knižníc pripraviť v spolupráci so Slovenskou národnou knižnicou MS *máj 1997*
- odborný seminár "Profil absolventa katedry knihovníctva a vedeckých informácií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v roku 2000" pripraviť v spolupráci s katedrou knihovníctva a vedeckých informácií FF UK a Slovenskou ekonomickou knižnicou *február 1997*

Dohodlo sa, že po každej akcii gestor za jej realizáciu vypracuje písomné zhodnotenie, ako aj informáciu do Bulletinu SAK.

Správna rada vzala na vedomie odpoveď generálneho riaditeľa sekcie štátneho jazyka a národného písomníctva MK SR JUDr. M. Ferka o doriešení zariadenia Knižnice pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, ktorá bude ako právny subjekt patriť do pôsobnosti Krajského úradu v Prešove, ako aj informáciu o spoločnom návrhu Spolku slovenských knihovníkov a Slovenskej asociácie knižníc na vytvorenie samostatnej sekcie pre knižnice vo fonde Pro Slovakia. Zatiaľ neuzavrela otázku prípravy konferencie slovenských knihovníkov na jeseň 1997.

Vzhľadom na dlhodobý problém nedostatku zdrojov v rozpočte SAK sa správna rada rozhodla listom požiadať Ministerstvo kultúry SR o finančnú podporu na úhradu členských príspevkov do medzinárodných združení EBLIDA, LIBER, FID a EAGLE na rok 1997.

Správna rada odsúhlasila prijatie dvoch nových knižníc za členov SAK:

- Okresnú knižnicu Bardejov,
- Výskumný ústav reumatických chorôb - Lekársku knižnicu, Piešťany.

Zloženie odborných skupín Slovenskej asociácie knižníc

• odborná skupina pre informatizáciu knižníc

predseda: Ing. Ján Guľa

členovia: Ing. Mária Gedeonová, Mgr. Mária Handzová, Mgr. Agnesa Juhászová, PhDr. Mária Kadnárová, Mgr. Alica Kmeťová, Ing. Stanislav Kovár, Mgr. Augusta Lovásová, Ing. Roman Milián, Ing. Milan Rakús, PhDr. Stanislav Sabol, PhDr. Lýdia Sedláčková, Ing. Alojz Androvič, CSc., Ing. Daniela Radochová

• odborná skupina pre dlhodobý rozvoj knižníc

predsedníčka: PhDr. Darina Krausová

členovia: PhDr. Marcela Horváthová, PhDr. Dušan Lechner, PhDr. Helena Pangrácová, PhDr. Marta Mandysová, Ing. Danka Petrášová, PhDr. Andrej Riško, CSc., PhDr. Helena Pažúrová, PhDr. Valéria Krokavcová, Mgr. Anna Kerufová

• odborná skupina pre propagáciu a edičnú činnosť

predsedníčka: PhDr. Ľudmila Čelková

členovia: PhDr. Jana Amrichová, PhDr. Želmíra Brozmannová, Mgr. Mária Džaviková, Mgr. Anna Gašparovičová, Mgr. Oľga Kaliská, PhDr. Darina Krausová, Ing. Peter Krúžlík, Mgr. Mária Mlynáriková, Ing. Danka Petrášová

• sekcia verejných knižníc

predsedníčka: Mgr. Katarína Ďurovcová

členovia: Mgr. Andrea Doktorová, PhDr. Jozef Ciffra, PhDr. Elena Veľasová, PhDr. Klára Kernerová, PhDr. Katarína Soukupová

• **sekcia akademických knižníc**

predsedníčka: PhDr. Daniela Gondová

členovia: PhDr. Darina Kožuchová, Ing. Silvia Stasselová, PhDr. Valéria Krokavcová

Zo zasadnutia správnej rady SAK dňa 13. 2. 1997

Správna rada rokovala o troch hlavných okruhoch otázok na zabezpečenie uznesení valného zhromaždenia: o zložení a plánoch činnosti odborných skupín, zabezpečení plnenia plánovaných akcií a o monitoringu tlače a médií o knižniciach.

Správna rada konštatovala, že všetky odborné skupiny, okrem OS pre legislatívne otázky, boli vytvorené a začali svoju činnosť. Bola konštituovaná aj sekcia verejných knižníc a za jej predsedníčku bola zvolená riaditeľka Krajskej knižnice L. Štúra vo Zvolene p. Mgr. Katarína Ďurovcová. Sekcia akademických knižníc sa stretne neskôr.

Správna rada uložila Ing. Slížovej zabezpečiť zvolanie OS pre legislatívne otázky najneskôr do 28. februára 1997.

V diskusii k otázkam činnosti odborných skupín sa hovorilo o ťažiskových problémoch elektronizácie slovenských knižníc, okrem iného o trvajúcim nedostatku finančných prostriedkov na elektronizáciu, nevyužívaní UNIMARC-u, potrebe vytvoriť súborných katalóg slovenských periodík, potrebe odborných pracovníkov pre knižnice na jednotlivých ústredných orgánoch štátnej správy, o nedostatku kvalifikovaných pracovníkov v knižniciach, potrebe zvýšiť aktivity SNK v prospech automatizácie knižníc a pri kolektívnej príprave návrhov vykonávacích predpisov ku knižničnému zákonu. Diskutovalo sa o problematike sivej literatúry a problémoch, ktoré v tejto súvislosti vyplynú z pripravovaného zákona o povinnom výtlačku. K priestorovým problémom knižníc sa bude diskutovať v rovine aktuálnych praktických potrieb.

Nadväzne na problematiku činnosti odborných skupín prerokovala správna rada aj otázky zabezpečenia monitoringu tlače a médií o knižniciach a zabezpečenia plánovaných akcií podľa plánu práce na rok 1997 vrátane niektorých otázok prípravy na Bibliotéku '97. Okrem iných prijala tieto závery:

- v súlade s návrhom OS pre informatizáciu sa uskutoční okrúhly stôl k problematike Súborného katalógu (v máji t. r.),
- konferencia Slovenské knižnice '97 sa uskutoční v dňoch 7. - 9. októbra v Sielnici,
- najbližšie valné zhromaždenie SAK bude 20. marca 1997 o 10,00 h v Slovenskej poľnohospodárskej knižnici v Nitre,
- okrúhly stôl k problematike sivej literatúry sa uskutoční v spolupráci s CVTI SR v 2. štvrtroku 1997,
- seminár o priestorových problémoch knižníc bude ako sprievodná akcia veľtrhu Bibliotéka '97,
- sekcia akademických knižníc plánuje svoje stretnutie na jún 1997 do Žiliny. Pri tejto príležitosti sa uskutoční aj seminár o profile absolventa KKVI/FIF UK.

V rámci bodu "rôzne" vzala správna rada na vedomie niektoré informácie o aktuálnych čiastkových otázkach a posúdila aj výšku členského príspevku do SAK v roku 1997. Správna rada dospela k záveru, že vzhľadom na nízke rozpočty knižníc nemožno

v súčasnosti členských príspevkov zvyšovať a odporučiť valnému zhromaždeniu schváliť doterajšiu stupnicu členského aj na rok 1997.

Správna rada prijala za nového člena Slovenskej asociácie knižníc Ústav vedeckých informácií a knižnicu Univerzity veterinárneho lekárstva v Košiciach.

Novozvolené orgány Slovenskej asociácie knižníc *

Správna rada SAK

Predsedníčka: PhDr. Daniela Gondová
Podpredsedníčka: PhDr. Elena Veľasová
Tajomník: Ing. Ján Kurák
Hospodárka: PhDr. Marta Žilová
Členovia: PhDr. Jozef Ciffra
PhDr. Ľudmila Čelková
Mgr. Katarína Ďurovcová
Ing. Ján Guľa
PhDr. Darina Kožuchová
PhDr. Darina Krausová
Ing. Daniela Slížová
Náhradníci: PaedDr. Blanka Fetkovičová
Mgr. Oľga Kaliská

Kontrolná a revízna komisia SAK

Predsedníčka: Ing. Silvia Stasselová
Členky: Mgr. Mária Balkóciová
PhDr. Želmíra Brozmannová
Náhradníčka: PhDr. Klára Kernerová

* Vzhľadom na to, že v poslednom čísle Bulletinu SAK (4/96) došlo nedopatrením k nemilým chybám, za ktoré sa kolegom a kolegyniam v správnej rade aj čitateľom ospravedľujeme, uvádzame ešte raz zloženie správnej rady SAK v plnom znení. (Redakcia)

Vážené kolegyně, vážení kolegovia!

V tomto čísle nášho bulletinu otvárame novú rubriku "Prečítali sme za vás", ktorá by chcela byť aspoň čiastočnou náhradou za rovnomenný časopis, ktorý tri roky vydávala Slovenská asociácia knižníc a SITK - Centrum VTI SR, no ktorý z ekonomických dôvodov tohto roku prestal vychádzať.

Podobne ako v doterajšom časopise, aj v tejto rubrike nájdete výťahy z vybraných článkov zo zahraničných knižníckych časopisov v slovenskom preklade, ktoré sa zaoberajú otázkami progresívnych knižničných technológií, využívania výpočtovej a telekomunikačnej techniky v knižničnej praxi, nových knižničných a bibliografických služieb vo svete, budovania a spracovania knižničných fondov, metód a foriem vzdelávania knihovníkov a pod.

Aspoň touto troškou by sme chceli prispieť k zvyšovaniu odbornosti našich knihovníkov a ich informovanosti o výdobytkoch a úrovni knihovníctva v bližších i vzdialenejších krajinách.

Redakcia

Kritická analýza a cieľavedomá stratégia Holandský knižničný plán do roku 2005

Hanno Jochimsen

Leo Pompa, tajomník spolku NBLC (Nederlands Bibliotheek en Lectuur Centrum) informoval na zasadnutí INTAMEL (International Association of Metropolitan City Libraries - Medzinárodná asociácia metropolitných knižníc) koncom septembra 1995 v Haagu o stratégii holandských verejných knižníc v najbližších desiatich rokoch.

"Na ceste do roku 2005" - to je motto tohto knižničného plánu, vypracovaného na roky 1995-1998. Ústrednou časťou plánu je kritická analýza súčasných slabých i silných stránok, šanci a nebezpečenstiev všetkých knižníc, ako aj každej jednotlivé knižnice, a na tomto základe je sformulovaná cieľavedomá stratégia spoločného postupu.

Budúcnosť verejnej knižnice sa rysuje tak, že verejná knižnica by mala byť jedným zo zariadení vyjadrujúcich významné ideály a kvality holandskej spoločnosti: slobodu, rovnosť, mierumilovnosť, zvedavosť a pohotovosť. Tomu zodpovedá aj výlučne do budúcnosti orientovaný scenár "obnovenej knižnice" tým, že zavrhuje zakonzervovanie terajšieho stavu. Postulátom stratégie do budúcnosti je myšlienka "voliť budúcnosť znamená voliť zmenu". Knižnica roku 2005 chce byť informačným, kultúrnym a vzdelávacím strediskom. Z analýzy strategických cieľov silných a slabých stránok knižničnej siete vyplývajú na jednej strane určité nebezpečenstvá a na druhej strane presvedčenie, že i pri všetkých miestnych rozdieloch existujú znaky rovnakej podstaty knižníc, čiže "corporate identity".

K existujúcim silným stránkam knižničnej siete prináleží jej postavenie na trhu, knižnicami nazhromaždené poznatky a skúsenosti, ako aj vzájomná prepojenosť knižnic

a ich rôznorodosť. Za slabé miesto sa považuje absencia marketingu, ako aj malá starostlivosť o personál a organizáciu knižníc. Šance knižníc spočívajú v rastúcom význame informačných služieb, ktoré budú vyžadovať veľké investície zo strany verejnej správy a hospodárstva, a to preto, aby pri rastúcej potrebe informácií nedošlo k rozpolteniu spoločnosti. Pri rastúcej potrebe informácií môže pri nedostatku financií dôjsť k rozpolteniu spoločnosti tým, že široké vrstvy obyvateľstva nebudú mať prostriedky na prístup k informáciám.

Za nebezpečenstvo pre knižnice treba považovať rastúcu konkurenciu informačných inštitúcií, ústup štátu, regiónov a obcí z oblasti financovania knižníc pri súčasnom presune nákladov na používateľa a upadajúci význam knihy ako nosiča informácií.

Z analýzy sa odvodila spoločná stratégia s tromi cieľmi:

1. Posilniť celoštátnu knižničnú sieť a jej organizáciu.
2. Zlepšiť reakcie na vývoj trhu.
3. Vyvíjať nové knižničné produkty a služby.

Tretí strategický cieľ sa má dosiahnuť napojením knižníc na Internet a káblové kanály, uplatnením CD-ROM-ov vlastnej výroby, obsahujúcich najmä knižničné dokumenty, a vybavením knižníc bibliofónmi. Takto vybavenú knižnicu budú môcť používatelia využívať aj v čase, keď je zatvorená.

Prameň:

Schonungslose Analyse und selbstbewusste Strategie. Der niederländische Bibliotheksplan bis 2005. Buch und Bibliothek, 48, 1996, č. 5., s. 477-481.

(Skrátený preklad)

Podstata a kritériá typológie knižníc

N. S. Kartašov

Definoval sa pojem "typológia", pričom sa konštatovalo, že v teórii knihovedy v Rusku ani v zahraničí sa nepodarilo vypracovať jednotnú typológiu knižníc. Väčšina odborníkov člení knižnice na národné, verejné, vedecké, vysokoškolské a špecializované. UNESCO navrhlo rozčleniť klasifikáciu knižníc na národné, vysokoškolské, veľké univerzálne verejné knižnice, vedecké knižnice, špecializované knižnice (knižnice výskumných ústavov, spoločenských organizácií, ústredných orgánov, odborov, múzeí a pod.) a ľudové knižnice.

Typológia knižníc by sa mala určovať podľa náplne ich činnosti, a nie podľa formálnych znakov. Z množstva čo do významu nerovnocenných znakov treba vyčleniť prvotný znak, schopný vyjadriť podstatu knižnice ako spoločenskej inštitúcie. Tento znak vyžaduje, aby sa pristupovalo k typológii knižníc z funkčného hľadiska, čo umožňuje odhaliť podstatnú obsahovú charakteristiku knižníc a rozlišovať knižnice predovšetkým podľa funkcií, t. j. podľa charakteru ich činnosti, obsahu a zamerania. To sa dá určiť najmä na základe uspokojovania informačných potrieb používateľov služieb knižnice.

V Rusku môžu byť knižnice zariadeniami štátnych orgánov na každej úrovni, zariadeniami samosprávy, spoločenských organizácií, právnických a fyzických osôb. Federálny zákon o knihovníctve v Rusku pozná tieto základné druhy knižníc: štátne (na rozličných úrovniach), obecné knižnice, knižnice vedeckých, vzdelávacích a špeciálnych školských inštitúcií, knižnice podnikov, ústavov a spoločenských organizácií a súkromné knižnice.

Obsahová charakteristika knižníc v podstate určuje funkčnú pôsobnosť knižníc, t. j. spresňuje funkciu každej knižnice podľa uspokojovania informačných potrieb konkrétnej skupiny čitateľov. V súčasnosti je pre knižnice príznačná tendencia prehľbovať špecializáciu: univerzálne knižnice určujú priority jednotlivých skupín používateľov, zatiaľ čo špecializované knižnice prehľbujú najmä špecializáciu svojich fondov. Systémové znaky dopĺňajú druhovú charakteristiku knižnice pre potreby spresnenia jej úlohy a miesta v knižničnej sústave. Na základe týchto znakov sa formujú v Rusku centrálné odvetvové a teritoriálne knižnice, podporné a hlavné knižnice, pobočky, mobilné knižnice a knižničné strediská.

Univerzálna knižnica sa určuje predovšetkým funkčne, nie tematicky. Univerzálna knižnica je väčšia verejná knižnica pre určitú oblasť, t. j. knižnica otvorená a prístupná každému. V jej činnosti organicky splyývajú základné sociálne funkcie: vzdelávacie, kultúrno-osvetové a informačné.

V závislosti od charakteru uspokojovania informačných potrieb a čitateľských záujmov sa rozdeľujú univerzálne knižnice na vedecké a ľudové (massovyje). Činnosť prvých je zameraná na uspokojovanie informačných potrieb spojených predovšetkým s vedeckou prácou, rozširovaním profesionálnych znalostí a zvyšovaním kvalifikácie odborníkov s vyšším vzdelaním.

Ľudové knižnice majú čitateľov, ktorí sa snažia sami získať vedecké poznatky a informácie. Úlohou týchto knižníc je posilňovať a prehľbovať uvedené snahy populárnou formou.

Typy a druhy knižníc sú iba relatívne stále, ustavične sa vyvíjajú a menia, hranice medzi nimi vykazujú značné výkyvy. Vedecká typológia preto musí vychádzať z menlivosti hraníc medzi knižnicami, brať na vedomie aj vznik prechodného typu knižníc, predvídať a určovať smer ich možného vývoja, prechod od jedného druhu k druhému, ako aj vznik nových druhov knižníc.

Typológia knižníc je metóda, ktorá nepoužíva otázky typu "Ako knižnica funguje?" alebo "Na aké účely sa knižnica využíva?", ale otázky typu "Ako je usporiadaná knižničná realita?". V tom sa ukážu všetky prednosti a hranice možností tohto prístupu, ktorého cieľom je logická integrácia všetkých poznatkov, nahromadených v rámci skúmania systému knižníc.

Prameň:

Sušnosť i kriterii tipologii bibliotek.

Naučnyje i techničeskije biblioteki, 1996, č. 3, s. 35-46.

(Skrátený preklad)

Sprístupňovať alebo získavať?

Maurice B. Line

Je takmer banálne hovoriť o tom, že budúcnosť knižnic spočíva skôr v politike sprístupňovania dokumentov než v ich vlastní. Mnohé argumenty hovoria v prospech sprístupňovania dokumentov na diaľku, najmä argument, že táto politika je nevyhnutná, lebo mnohé dokumenty, ba dokonca takmer všetky dokumenty budú v budúcnosti k dispozícii používateľom v elektronickej podobe. Prístup na diaľku bude čoraz jednoduchší, a to v takom rozsahu, v akom sa budú dokumenty produkovať v elektronickej podobe a v akom ich bude možné sprístupňovať v tejto podobe.

Ekonomické hľadisko vyžaduje preferovať sprístupňovanie na diaľku, pretože rozpočtové zdroje na nákup literatúry nebudú rásť žiaducim tempom.

Z hľadiska vhodnosti elektronických informácií treba konštatovať, že už dnes možno listovať tak v texte tlačeneho dokumentu, ako aj na obrazovke počítača. Neudržateľné je však tvrdenie, že text na obrazovke počítača môže byť adekvátnou náhradou tlačeneho dokumentu. Strana na obrazovke je totiž ešte príliš malá, proces zobrazovania je pomerne pomalý a dlhodobé čítanie z obrazovky kazí zrak. Napriek tomu, že počítače sú prenosné, nedajú sa prenášať tak pohodlne ako tlačené dokumenty.

Tí, čo uprednostňujú sprístupňovanie informácií na diaľku pred ich vlastným získaním, pripúšťajú, že zatiaľ majú na mysli najmä periodické publikácie, predovšetkým periodiká vedecké a technické.

Podľa názoru autora článku hlavnými kritériami informačnej služby sú rýchlosť dodávania dokumentov, spoľahlivosť a bezproblémovosť ich použitia. Prístup na diaľku k monografiám nie je však ani spoľahlivý, ani rýchly. Dodávanie a požičiavanie monografií je omnoho pomalšie než dodávanie článkov preto, lebo monografie, ktoré sú v knižniciach veľmi žiadané, sú najviac požičiavané. V prípade periodík tento problém nevzniká, pretože iba málokterá knižnica požičiava periodiká mimo budovy a zhotovenie kópie článku z periodika neoberá čitateľov knižnice o požadovaný exemplár. Ďalším dôvodom je ten, že kópie článkov možno poslať faxom alebo ako list, ktorý pošta doručí skôr ako poštový balík s monografiou.

Štúdie, ktoré sa týmto problémom zaoberali vo Veľkej Británii a v USA, ukázali nielen to, že iba 70 % dokumentov požadovaných výskumníkmi sa nachádza v ich knižniciach, ale aj to, že iba 60 % všetkých dokumentov, ktoré univerzitné knižnice reálne vlastní, je k dispozícii vtedy, keď si ich záujemca žiada.

Hlavnou príčinou ich neprítomnosti je skutočnosť, že sú vypožičané. To však súčasne znamená, že tých 40 %, ktoré nie sú k dispozícii, keď je o ne záujem, sú tie najbežnejšie dokumenty pre študentov, a nie tie, ktoré slúžia výskumu. V takomto prípade medzi knižničné výpožičky veľmi málo môžu pomôcť, lebo ide o knihy, ktoré študenti potrebujú okamžite.

Autor v ďalšej časti článku analyzuje vplyv cien a disponibilných finančných prostriedkov na úspešnosť sprístupňovania dokumentov na diaľku a získavanie dokumentov do fondu. Konštatuje, že vplyv cien periodík je zahmlený a neumožňuje vyvodiť jednoznačný záver. Ďalej konštatuje, že hoci by knižnica mala väčší limit na financovanie

akvizície, aj tak neexistuje možnosť uspokojiť všetky potreby používateľov. Pritom poukazuje aj na to, že z uskutočnených prieskumov vyplýva, že aj keď sa akvizícii venuje maximálna starostlivosť, výrazná časť kníh a periodík z fondu bola použitá iba zriedka, alebo vôbec nebola použitá.

Ďalej upozorňuje na to, že na rozdiel od minulosti, v budúcnosti bude treba rozlišovať medzi prístupom k najnovším dokumentom a ich použitím v porovnaní s prístupom a použitím starších dokumentov. Takéto rozlišovanie je dôležitejšie v exaktných vedách než v ostatných vedách. Ideálnou kombináciou by podľa neho bolo uplatňovať voľný prístup k najnovším dokumentom a zabezpečiť rýchly prístup aj na diaľku k starším dokumentom. Dnes väčšina knižníc v rovnakom rozsahu ponúka výber starších aj nových dokumentov a súčasne ponúka aj možnosť prístupu k bazám dát a k systému dodávania dokumentov.

Rozumná politika knižníc by mala spočívať v tom, aby vo svojich fondoch prestali uchovávať dokumenty staršie ako 3-4 roky, čím by súčasne uvoľnili aj veľkú kapacitu priestoru na uloženie nových dokumentov. Aby to bolo možné, žiadalo by sa, aby fond starších dokumentov bol prístupný verejnosti v inštitúcii, ktorá by bola schopná ich rýchlo a efektívne sprístupňovať. Táto inštitúcia by nemusela byť nevyhnutne v štáte žiadateľa. Hoci už prebehli mnohé diskusie o archivovaní dokumentov v elektronickej podobe, nijaké rozhodnutie zatiaľ nebolo prijaté, a tak problém uchovávanía starších dokumentov, či už v klasickej alebo v elektronickej podobe, zostáva zatiaľ nevyriešený.

Autor navrhuje dve alternatívy na vyriešenie problému uchovávanía najnovších dokumentov a sprístupňovanía starších dokumentov. Jedna spočíva v tom, že používateľ by sa opieral viac o dodávanie dokumentov na diaľku, a to formou online, formou fotokópií alebo medziknižničných výpožičiek. Druhá alternatíva by uprednostňovala klasické získavanie dokumentov do fondu knižnice a ich uchovávanie. Autor považuje za najlepšie kombináciu oboch riešení. Knižnice totiž potrebujú mať prístup k informáciám na diaľku, no súčasne aj získavať dokumenty do fondu. To znamená, že musia vedieť nájsť rovnováhu medzi dvoma tendenciami, lebo prístup k informáciám na diaľku môže prijateľným spôsobom nahradiť vlastníctvo starších dokumentov, ale väčšinou nie najnovších dokumentov.

Podľa názoru autora bude treba prihliadať aj na budúcnosť vysokoškolského štúdia (a možno aj stredoškolského štúdia), ktorá smeruje všeobecne k samostatnému štúdiu, čo je dôsledkom finančných obmedzení. Dnešné informačné technológie túto tendenciu už podporujú a túto skutočnosť budú musieť akceptovať aj knižnice.

Prameň:

Accéder ou acquérir.

BBF, 1996, č. 1, s. 32-41.

(Skrátený preklad)

Bezpečnosť virtuálnych svetov

Károly Nagy

Vývoj elektroniky, výpočtovej techniky a telekomunikácií otvoril novú etapu budovania virtuálnych svetov. Začala sa celosvetová integrácia nových virtuálnych svetov, pozostávajúcich čisto z informácií. Ako dôsledok pôsobenia vzájomných účinkov v celosvetovej počítačovej sieti sa zrodil kyberpriestor (cyberspace), kybernetické svetové univerzum.

Existuje veľmi široké spektrum rôznych druhov virtuálnych svetov. Bolo by obrovskou chybou, keby sa niekto pokúšal vyvodiť zovšeobecňujúce závery o kyberpriestore iba na základe svojich osobných, hoci aj mnohých konkrétnych skúseností.

Žiaľ, budúci vývoj vecí sa neuberá jednoznačne správnym smerom. Úsilie o zvládnutie kyberpriestoru môže priniesť tak dobré výsledky, ako aj zlé.

Skúsme sa pozrieť na niektoré možné alternatívne smery a súčasne aj nebezpečenstvá virtuálneho vývoja.

Jedno z rázcestí: Buď úplné odcudzenie sa, alebo naliehavejšie požiadavky po bezprostrednej ľudskej komunikácii a plnšie uspokojovanie týchto požiadaviek. Odcudzením sú najviac ohrození fanatici novej technológie "Internet-narkomani".

Druhé rázcestie: Buď rozbujenie "fantómových systémov", gyčov, alebo ovládnutie priestoru systémami - nosičmi možných štruktúr a umením. Ide totiž o to, že aj mnoho nepripravených a nevzdelaných ľudí skúsi využiť novoobjavené možnosti. Zdeformované virtuálne svety, ktoré títo ľudia vytvoria, môžu viesť k deformácii osobnosti, k poruchám vedomia.

Tretie rázcestie: Buď všeobecný prístup k informáciám, k poznatkom, alebo monopolizácia dôležitých poznatkov a informácií a ich vyvlastnenie. Paradoxom totiž je, že kyberpriestor väčšmi ako čokoľvek predtým ponúka širšie možnosti na monopolizáciu poznatkov a informácií a umožňuje zahaľovať zlé úmysly, ktorých cieľom je uchopiť moc.

Problémy ohrozujúce realizáciu základných funkcií virtuálnych svetov sa objavujú v konečnom dôsledku na úrovni používateľa, presnejšie povedané "účastníka". Problémy bezpečnosti virtuálnych svetov môžu mať rozličnú povahu.

Väčšina "jednoduchých" virtuálnych svetov nevie komplexne simulovať základné prvky prirodzeného ľudského prostredia, napr. gravitáciu, čo môže spôsobiť účastníkovi virtuálneho sveta zmyslové ťažkosti.

Rovnako záporne môže pôsobiť aj nemožnosť "prispôbiť na telo" účastníka virtuálny svet, čo tiež môže rušivo pôsobiť na jeho zmysly.

Vážnejšie problémy môžu vzniknúť vtedy, keď sa účastníkovi vymkne z rúk riadenie vlastných interakcií. Takéhoho účastníka môže postihnúť telesná nevoľnosť.

Ústrednou otázkou bezpečnosti virtuálnych svetov je, aby účastník mohol v plnom rozsahu kontrolovať svoje interakcie. Táto otázka sa v súčasnosti najvypuklejšie prejavuje v súvislosti s interakciami používateľov siete Internet. Je čoraz zrejmejšie, že základný nástroj kontroly vlastných interakcií je používanie rozličných kryptografií. V prípade Internetu je to systém "Pretty Good Privacy" (PGP), vyvinutý P. Zimmermannom. Systém umožňuje viacúrovňové kódovanie textov, čo údajne zaručuje nerozlúšiteľnosť textov.

Dnes už existuje viacero prístrojov, ktoré poskytujú verejné kódovacie kľúče pre sieť Internet.

Zaujímavý je aj problém odstránenia hlbokých rozporov medzi snahou po anonymite a možnosťami jej zneužitia.

Na svete už funguje viac druhov služieb zaručujúcich anonymitu, ak si záujemca želá zostať anonymným. Z nich najznámejšou je služba "anon.penet.fi" vo Fínsku, ktorú prevádzkuje J. Helsingius.

Starosti spôsobuje aj skutočnosť, že systémy na zabezpečenie anonymity poskytujú útočisko aj ľuďom zneužívajúcim sieť.

Najlepšou ochranou proti podvodnému zneužitiu mien a názvov zostávajú aj naďalej osobné, navzájom sa identifikujúce styky ľudí.

Na základe spomenutých skutočností filozofia bezpečnosti v kyberpriestore by sa dala sformulovať takto:

- základnou podmienkou osobnej ochrany účastníkov v kyberpriestore a súčasne realizácie základných funkcií virtuálnych svetov je rozvoj medziludských vzťahov, vzájomne potvrdzujúcich identitu účastníkov,
- účastníci musia zabezpečiť, aby v prípade potreby mohla rýchle a účinne vzniknúť akokoľvek dlhá "reťaz potvrdzovateľov identity",
- v kyberpriestore musí nastúpiť vo vzťahu medzi účastníkmi a inštitúciami spolupráca na základe vzájomnej dôvery.

Prameň:

A virtuaalis világok biztonsága.

TMT, 43, 1996, č. 4-5, s. 148-154.

(Skrátený preklad)

Články do rubriky "Prečítali sme za vás" vybrala a pripravila PhDr. Alžbeta Kramárová.

EÚ - COPYRIGHT

*** EBLIDA a DG XV diskutujú o nových návrhoch WIPO o copyrighte**

Dňa 18. októbra 1996 sa konala spoločná schôdzka Európskej komisie DG XV a reprezentantov EBLIDA, na ktorej riaditeľ DG XV Jörg Reinbothe vysvetlil, prečo nové návrhy WIPO (Svetová organizácia pre duševné vlastníctvo) z oblasti copyrightu by nemali a ani neprispievajú k harmonizácii národných legislatív ani výnimiek pre knižnice. Zatiaľ čo Európska únia sa snaží v maximálnej miere harmonizovať reprodukčné práva v rámci jednotlivých členských štátov, cieľom WIPO je stanoviť minimálne požiadavky, ktoré by mali normy spĺňať, aby zodpovedali kritériám ochrany autorských práv v celosvetovom meradle. Signatári medzinárodných dohôd rozhodnú o tom, ako budú spomenuté normy zakomponované do jednotlivých národných právnych noriem a stanovia výnimky poskytnuté knižniciam.

Európska únia v súčasnosti pracuje na dopĺňovaní Zelenej knihy o copyrighte a príbuzných právach, ktorá bude zahŕňať aj kompletný zoznam výnimiek pre knižnice.

V súlade s témou schôdzky sa diskutovalo aj o niektorých článkoch predkladanej medzinárodnej zmluvy, ktoré sa týkajú ochrany literárnych a umeleckých diel. Julien van Borm z Univerzitnej knižnice v Antverpách zdôraznil, že legislatíva v oblasti autorských práv je v súčasnosti založená skôr na ekonomických záujmoch, a zdá sa, že práva prislúchajú skôr vydavateľom než autorom.

V kontexte návrhov WIPO je pre národné knižničné asociácie životne dôležité lobiť, aby sa existujúce knižničné výnimky v prostredí tlačených dokumentov vzťahovali aj na dokumenty v digitálnej forme.

*** Realizácia smernice o právnej ochrane báz dát**

Dňa 11. marca 1996 Rada ministrov prijala smernicu o právnej ochrane báz dát. Smernica prináša tvorcom báz dát nové výhradné právo "sui generis" s platnosťou na obdobie 15 rokov s cieľom chrániť ich investície vo forme času, peňazí a vynaloženého úsilia bez ohľadu na to, či tieto bázy dát sú alebo nie sú svojím obsahom inovačné.

Okrem toho smernica umožňuje aj harmonizáciu prvkov autorského práva aplikovateľnú na štruktúru báz dát. Klauzuly smernice sú záväzné ako pre elektronické bázy dát, tak aj pre bázy dát s informáciami na papierovom nosiči.

Podľa vyjadrenia hovorca Európskej komisie táto smernica narúša a ohrozuje rovnováhu medzi záujmami tvorcov báz dát a záujmami ich užívateľov. Ďalej konštatuje, že zvláštna pozornosť sa venovala situáciám, keď je potrebné vyňať určitý vymedzený obsah báz dát na účely výučby alebo výskumu. To však je pravdou len čiastočne. Články 6 a 9 smernice udeľujú výnimky zo záväzných nariadení vymedzených touto smernicou. Oba články ponechávajú reguláciu výnimiek v rukách členských štátov.

To znamená, že jednotlivé národné asociácie knižníc musia odporučiť a navrhnúť svojim vládam, aby konkrétne možnosti poskytované smernicou zahrnuli do národných

legislatívnych opatrení. Ak sa má dosiahnuť kladný výsledok, asociácie knižníc potrebujú aktívnu a dobre pripravenú lobby, ktorá by bránila ich záujmy proti záujmom priemyslu.

Očakáva sa, že smernica sa v národných legislatívnych opatreniach vzťahujúcich sa na copyright zrealizuje v januári 1998.

*** Správa o copyrighte a príbuzných právach v informačnej spoločnosti prijatá**

Dňa 20. novembra 1996 prijala Európska komisia Správu o copyrighte a príbuzných právach v informačnej spoločnosti, ktorá nadväzuje na Zelenú knihu copyrightu publikovanú v júli 1995. Legislatívne návrhy zo strany Európskej komisie založené na tejto správe sa očakávajú v prvej polovici roku 1997.

Komisia v tomto dokumente rieši všetky problémy predložené v Zelenej knihe v r. 1995 a načrtáva 4 prioritné úlohy pre oblasť legislatívy s cieľom eliminovať deformácie v konkurenčných vzťahoch jednotlivých členských štátov a vážne prekážky predstavujúce brzdu obchodu s tovarom a službami spojenými s copyrightom.

Ide o nasledujúce úlohy:

- reprodukčné právo,
- informovanie verejnosti o danej problematike,
- právna ochrana systémov zabraňujúcich nelegálnemu kopírovaniu,
- distribučné právo.

Podľa vyjadrenia komisie bude nevyhnutné predtým, ako sa prijímú konkrétne opatrenia, zvážiť ďalšie otázky a zrealizovať akcie súvisiace s rovnako dôležitými problémami využitia copyrightu v informačnej spoločnosti (vysielacie právo, aplikačné právo a právo uplatnenia, manažment práv, morálne práva atď.). To znamená, že je potrebné sledovať vývoj v oblasti trhu prostredníctvom štúdií alebo nadväzovaním kontaktov so zainteresovanými stranami a členskými štátmi. Niektoré z takýchto iniciatív už začali, iné sa začínú počas tohto roku.

Správa je založená na výsledkoch konzultácií a porád začatých v r. 1995 prijatím Zelenej knihy copyrightu a príbuzných práv v informačnej spoločnosti komisiou. EBLIDA zorganizovala medzi svojimi členmi širokú diskusiu o Zelenej knihe a v novembri 1995 zaslala komisii späť podrobne rozpracované stanovisko. Celkový počet návrhov zaslaných komisii zainteresovanými stranami dosiahol počet viac než 350.

Konferencia vo Florencii v júni 1996 znamenala koniec rozsiahlych diskusií trvajúcich takmer 2 roky.

Správa o copyrighte je súčasťou snáh Európskej komisie o vytvorenie flexibilného regulačného rámca zabezpečujúceho fungovanie jednotného trhu služieb v informačnej spoločnosti.

Členovia EBLIDA môžu obdržať výtlačok správy zo sekretariátu v Haagu.

EÚ - KULTÚRA

*** Ministri navrhujú špeciálny fond pre kultúru**

Ministri pre kultúru a audiovizuálnu problematiku sa počas neformálneho stretnutia koncom septembra 1996 zhodli v názore, že je potrebné upriamiť väčšiu pozornosť na kultúrny aspekt politických rozhodnutí Európskej únie. Ide o vytvorenie finančného fondu

s cieľom zoskupenia všetkých kultúrnych akcií financovaných Európskou úniou. Tento fond by mal byť vytvorený po stanovení rozpočtu EÚ pre obdobie po roku 1999.

EÚ - VZDELÁVANIE

*** Správa o európskych študijných programoch, iniciatívach a podujatiach**

Publikáciu "Správa o európskych študijných programoch, iniciatívach a podujatiach" v anglickom a francúzskom jazyku je možné získať zdarma na adrese: Anne Serizier, European Commission, DG X, T 120, 3/74, rue de la Loi 200, B-1049 Brussels, fax: +32-2-296 31 06, E-mail: Anne.Serizier@dg10.cec.be

EÚ - TELEMATIKA

*** Multilingválne nástroje pre knižnice na sieti WWW**

Európska komisia DG XIII zriadila zoznam multilingválnych nástrojov a služieb, ktoré sú dostupné na celosvetovej sieti WWW.

Tento zoznam bol vypracovaný a funguje ako služba sektoru "Telematika pre knižnice", ktorý je súčasťou špecifického výskumno-vývojového programu telematických aplikácií.

Zoznam zahŕňa slovníky a tezaury v rozličných jazykoch, multilingválne podporné služby, terminologické banky dát a prekladateľské služby. Okrem toho obsahuje i niekoľko projektov Programu telematických aplikácií (Telematics Applications Programme) týkajúcich sa tejto problematiky. Ďalej poskytuje možnosť priameho napojenia na rôzne nástroje uvádzané na zozname. Počíta sa s postupným rozširovaním zoznamu, len čo sa stanú dostupnými i ďalšie možnosti napojenia a služby.

Tento zoznam môžete nájsť na adrese:
<http://www2.echo.lu/libraries/en/mling.html>

STREDNÁ A VÝCHODNÁ EURÓPA

*** Akčný plán pre krajiny východnej a strednej Európy**

V dňoch 12. - 13. septembra 1996 sa v Prahe konalo 2. fórum o informačnej spoločnosti, na ktorom sa zúčastnili zástupcovia krajín EÚ a krajín strednej a východnej Európy.

Reprezentanti obchodných, vládnych a vedeckých spoločenstiev (vrátane niektorých knižníc) sa stretli, aby prediskutovali celoeurópsku stratégiu týkajúcu sa informačnej spoločnosti.

Martin Bangemann, komisár pre oblasť priemyslu a telekomunikácií, zdôraznil vo svojom otváracom prejave význam úzkej spolupráce medzi krajinami EÚ a krajinami východnej a strednej Európy.

Dôležitými príkladmi tejto spolupráce sú normalizácia, vytváranie spoločného právneho rámca na posilnenie rozsiahleho európskeho vnútorného trhu nových služieb, ako aj konkrétne európske pilotné projekty, ktorých cieľom by malo byť posilnenie verejného

povedomia v oblasti tejto problematiky a demonštrácia praktickej užitočnosti informačnej spoločnosti pre občanov.

Okrem iného bol prijatý i akčný plán s návrhmi 30 projektov.

Tento akčný plán je dostupný na WWW: <http://www.ispo.cec.be>

* **Knižnice v informačnej spoločnosti - projekt LISKAT**

Projekt LISKAT (Libraries in the Information Society - Know How, Awareness, Training) je súčasťou akčného plánu zameraného na knižnice v krajinách strednej a východnej Európy.

Ciele tohto projektu sú nasledujúce:

- zintenzívnenie spolupráce knižníc krajín EÚ a krajín východnej a strednej Európy, konkrétne poskytnutie pomoci v oblasti modernizácie ich infraštruktúry a vyvíjania nových služieb adekvátnych ich úlohe vo formujúcej sa informačnej spoločnosti,
- transfer vhodných know-how, iniciatív a výsledkov projektov financovaných Európskou komisiou v rámci programu Telematika pre knižnice,
- výcvik celého spoločenstva knihovníckych profesionálov, ktorí by pre verejnosť a odborníkov plnili úlohu "brány" do globálnej informačnej spoločnosti,
- udržiavanie a ďalšie rozvíjanie hybnej sily získanej pomocou týchto akcií prostredníctvom sietí lokálnych partnerov.

Rozširovanie a posilňovanie povedomia v oblasti tejto problematiky (info-dni, konferencie) a akcie odborného výcviku (semináre, pracovné schôdzky) budú organizované kľúčovými knižnicami a/alebo odbornými asociáciami v krajinách východnej a strednej Európy v rámci programu komisie DGXIII/E-4 nazvaným Telematika pre knižnice, ako aj s partnermi z krajín EÚ. Výsledky týchto aktivít budú slúžiť predovšetkým profesionálom z oblasti knihovedy a informatiky činným na poli vyššieho vzdelávania a výskumu, ale i verejnosti a vydavateľom, knihkupcom a softwarovým firmám.

Všetky krajiny východnej a strednej Európy určia svoje národné informačné centrum pre akcie a aktivity plánované v blízkej budúcnosti.

Ide o tri kategórie aktivít:

- tzv. informačné dni (1 akcia na 1 štát vých. a stred. Európy) by mali priniesť programové vyhlásenie týkajúce sa úlohy knižníc v informačnej spoločnosti (nové služby, dosah telematiky, profesionálny rozvoj) a cieľov i výsledkov programu Telematika pre knižnice,
- hlavná regionálna konferencia by mala prezentovať najnovšie výskumno-vývojové projekty v rámci programu Telematika pre knižnice a podporovať spoluprácu krajín EÚ a krajín východnej a strednej Európy pri uvádzaní do platnosti a využívaní výsledkov s cieľom posunúť prácu v sieťach za národné hranice jednotlivých štátov,
- preferovanými témami predkladanými na vopred dohodnutých akciách sú: Normy pre výmenu informácií a záznamov v knižných sieťach (SIREL), Verejné knižnice a informačná spoločnosť (PLIS), Platforma užívateľov copyrightu v strednej a východnej Európe (CECUP). Tieto témy sú odrazom najnovších úspešných iniciatív EÚ v tejto oblasti.

Spolupráca krajín EÚ a krajín východnej a strednej Európy sa ešte zintenzívni, aby pomohla týmto nástupníckym krajinám pri prípravách na prechod k informačnej spoločnosti. Tok informácií medzi členskými štátmi EÚ a krajinami východnej a strednej Európy

sa zdokonalí a posilní aj ďalšou stimuláciou práce v sieťach spájajúcich jednotlivé knižnice. Takto budú ťažiť z ľahšieho a pružnejšieho prístupu k vedeckým, právnym a kultúrnym informáciám nielen odborníci z oblasti výskumu a vývoja, ale i radoví občania. Takéto akcie sú nesmierne dôležité pre odvrátenie nebezpečenstva hroziaceho z rozširujúcej sa informačnej trhliny medzi dvoma polovicami Európy - jednou, ktorá je bohatá na informácie, a druhou, ktorá je informačne chudobná.

Podrobnejšie informácie na adrese: Ariane Iljon, European Commission, EUFO, L-2920 Luxembourg, tel. +352-43-01-32923, E-mail: a.iljon@lux.dg13.cec.be

*** Štyri prioritné témy pre nasledujúce Fórum o informačnej spoločnosti stanovené**

Dňa 8. októbra 1996 sa v rámci štruktúrovaného dialógu iniciovaného Európskou radou v Essene uskutočnila prvá spoločná schôdzka ministrov priemyslu EÚ a krajín strednej a východnej Európy, venovaná problematike informačnej spoločnosti.

Komisár Bangemann prezentoval výsledok 2. fóra o informačnej spoločnosti, ktoré sa za účasti členov EÚ a krajín východnej a strednej Európy uskutočnilo v termíne 12. až 13. septembra 1996 v Prahe. Výmena názorov medzi ministrami sa sústredila na nasledujúce 4 témy, ktoré boli vytyčené ako priority pre nadchádzajúce Fórum o informačnej spoločnosti:

- formulácia stratégie a politiky pre problematiku informačnej spoločnosti,
- realizácia názorných demonštrácií, pilotných projektov a ďalších akcií s cieľom hlbšieho oboznámenia sa krajín východnej a strednej Európy s potenciálom informačnej spoločnosti,
- vzdelávanie a odborný výcvik,
- implementácia informačných a komunikačných technológií vo verejnej správe.

EÚ - PROJEKTY

*** Projekt DESIRE - problematika knihovníctva na sieti Internet**

Projekt DESIRE, financovaný EÚ, vyzýva knihovníkov celej Európy, aby pomohli vytvoriť prenosovú bránu spoločenskovedných informácií na sieti Internet. Cieľom tejto služby je:

- rýchly, ľahký a bezplatný prístup k prameňom z oblasti spoločenských vied na Internete,
- vytvoriť na Internete katalóg svetových prameňov vo všetkých európskych jazykoch,
- zabezpečiť čo najvyššiu kvalitu prameňov, ktoré majú byť vybrané a spracúvané knihovníkmi alebo odborníkmi.

Služba bude dostupná na sieti WWW a bude spravovaná a udržiavaná tímom pracovníkov univerzity v Bristolu (Veľká Británia).

Knihovníci v celej Európe budú mať možnosť podieľať sa na vytváraní katalógu tým, že predložia detaily relevantných a kvalitne spracovaných prameňov vo forme katalogizačného záznamu. Záznam obsahujúci údaje - názov, autor, stručný popis obsahu a kľúčové slová - sa stlačením klávesa pošle priamo do katalógu, takže celý proces trvá len niekoľko minút.

Prenosová brána poskytne užívateľom prístup k prameňom zo všetkých oblastí spoločenských vied vo viacerých jazykoch a z množstva krajín. Informácie musia byť

autorizované, ale pramene môžu pochádzať od jednotlivých inštitúcií až po individuálnych spoločenskovedných pracovníkov. Projekt umožní knihovníkom vytvárať na Internete kvalitné zdroje informácií prístupné užívateľom bez toho, aby sa potýkali s technickými a administratívnymi problémami. Zároveň výskumní pracovníci celého kontinentu môžu efektívne využívať informačné skúsenosti, katalogizačné a odborné znalosti európskych knihovníkov.

Projekt DESIRE je jedným z najväčších projektov financovaných sektorom Telematika pre výskum patriacim pod Štvrtý rámcový program. Kooperujúcich partnerov projektu predstavujú univerzity a spoločnosti v rámci celej Európy, ktoré od januára 1996 pracujú na sérii príbuzných projektov rozširujúcich technológiu Web.

Prenosová brána bude vytvorená na základe existujúcich aktivít Prenosovej brány spoločenskovedných informácií - SOSIG (Social Science Information Gateway), založenej na univerzite v Bristolu a financovanej Programom elektronických knižníc a Radou pre ekonomický a spoločenský výskum. V súčasnosti ponúka SOSIG viac ako 1500 prameňov.

Blížšie informácie: <http://www.sosig.ac.uk> alebo <http://www.sosig.ac.uk/desire.html>,
E-mail: desire-demo@bristol.ac.uk

*** *Bibliotheca Universalis - projekt štátov G 7 o elektronických knižniciach***

Bibliotheca Universalis je jedným z 11 projektov štátov G 7, ktorý sa začal na Konferencii o informačnej spoločnosti konanej vo februári 1995 v Bruseli. Partnermi projektu sú:

- Francúzsko - Ministère de la Culture a Bibliothèque nationale de France,
- Japonsko - National Diet Library,
- USA - The Library of Congress,
- Kanada - The National Library of Canada,
- Taliansko - Discoteca di Stato,
- Nemecko - Die Deutsche Bibliothek,
- Veľká Británia - The British Library.

Základným cieľom projektu Bibliotheca Universalis (ďalej už len BU) je sprístupnenie vedeckého a kultúrneho dedičstva širokým vrstvám verejnosti prostredníctvom multimedialných technológií, podpora výmeny vedomostí a dialógu na národnej a medzinárodnej úrovni. Zámerom je tiež využívanie už existujúcich programov digitalizácie na vybudovanie veľkej distribuovanej virtuálnej zbierky vedomostí a jej sprístupnenie prostredníctvom globálnych komunikačných sietí, ako aj rozšírenie služieb pre koncových užívateľov. Je predpoklad, že týmto sa medzinárodná spolupráca smerujúca k založeniu globálneho elektronického knižničného systému posunie dopredu.

BU posilní úlohu knižníc a zvýši medzinárodnú dostupnosť zdrojov v digitálnej forme, zahŕňajúc nielen bibliografické záznamy, ale aj obsah informácií (doplňujúci text, grafiku, obrázky, zvuk a videoinformácie). Bude presadzovať celú škálu postupov v digitálnej podobe a podporovať vymedzenie a prijatie jednotných noriem. Môže predviesť, ako integrované postupy digitalizácie umožnia okamžitý prístup k informáciám v digitálnej forme. Spôčiatku budú do projektu začlenené národné a iné veľké knižnice štátov G 7, ale postupne by sa mohol rozšíriť aj na ostatné krajiny, čím by sa všetky dokumenty stali verejným vlastníctvom.

Vo väčšine krajín sa v priebehu stáročí venovalo značné úsilie uchovávaniamu, popisu a indexovaniu národného kultúrneho bohatstva. Nedávno začali knižnice s digitalizáciou aspoň časti týchto informácií. Digitalizácia znamená vytvorenie multimediálnych báz dát s informáciami v digitálnej forme, ktoré ponúkajú veľkému množstvu užívateľov jednoduchý prístup ku kultúrnemu a vedeckému dedičstvu. Tento proces bude musieť prebiehať nepretržite roky, kým sa nedosiahne istý stupeň rozsahu digitalizácie týchto informácií. Účelom je vybudovať rozsiahle informačné služby a prezentovať milióny dokumentov.

Projekt BU by mohol poskytnúť profesionálny základ pre medzinárodnú spoluprácu. Rovnako by mohol stimulovať efektívny manažment kultúrnych a znalostných zdrojov a tiež vývoj nástrojov pre užívateľsky optimálne vyhľadávanie a rešeršovanie relevantných informácií. Je určený pre potreby vedcov, pracovníkov výskumu, odborníkov, študentov a celej širokej verejnosti.

Technické priority zahŕňajú problematiku sieťového prostredia, manažmentu distribuovaných systémov založených na modeli klient/server, ako aj moderné rešeršné postupy. Navigačné nástroje musia užívateľom umožniť:

- formulovať otázky v prirodzenom jazyku na báze interaktívnej grafiky a textového formátu,
- sledovať prepojenie hierarchických a sémantických vzťahov medzi dokumentmi,
- prehľadávať súbor vybraných dokumentov a obrazov a skúmať ich obsah.

Predstavitelia jednotlivých krajín zainteresovaných na projekte sa stretli v máji 1995 v Paríži, aby si objasnili úlohy a ciele, a zároveň vytýčili plán činnosti na rok 1996. Ministerstvo kultúry Francúzska vytvorí Web server na zabezpečenie aktuálnych informácií o projekte: <http://www.culture.fr>.

Podľa mienky partnerov hlavným problémom je financovanie projektu. Doteraz si jednotliví partneri hradili náklady z vlastných zdrojov.

Na konferencii G 7 o informačnej spoločnosti v máji 1996 bol v rámci BU predstavený model "Afrika - kultúra a civilizácia", ktorého zámerom bolo:

- ukázať koncept prístupu do svetového kultúrneho dedičstva uloženého v knižniciach štátov G 7 a patriaceho širokej verejnosti,
- demonštrovať realizovateľnosť vzájomného prepojenia digitálnych knižníc,
- priblížiť rozvojovým krajinám možnosti využitia nových informačných technológií.

Účastníci konferencie ocenili interaktívny a jednoduchý prístup k virtuálnym a distribuovaným zbierkam v digitálnej forme, ktoré sú uložené v národných knižniciach a iných kultúrnych inštitúciách. Zároveň kladne hodnotili i spôsob, akým môžu koncoví užívatelia tieto informácie využívať. Ako názorná demonštrácia boli použité digitalizované texty, obrazy a zvuky na tému "Afrika", čo sa stretlo s veľkým úspechom. Záujem prejavili aj juhoafrický viceprezident, predstavitelia UNESCO, Európskej komisie a oficiálnej americkej delegácie. Všetci sa jednomyselne zhodli na nezastupiteľnej úlohe knižníc v globálnej informačnej spoločnosti.

V štádiu skúmania je ešte verejný prístup k modelu prostredníctvom Internetu. Partneri uskutočnia detailný prieskum existujúcich programov digitalizácie ako na knižničných, tak i na národných úrovniach. Politické, technologické a právne problémy budú ako doplnok zahrnuté v rámci popisu zbierok a ich obsahu. Výsledky prieskumu sa

prediskutujú na najbližšej generálnej schôdzke štátov G 7, plánovanej na prvý štvrtrok 1997.

Bliž.inf.: Sonia Zillhardt, Bibliothèque Nationale de France, tel: +33-1-47 03 77 08, fax: +33-1-47 0381 50, E-mail:sonia.zillhardt@bnf.fr

NOVÉ PUBLIKÁCIE

Deposit Collections of Electronic Publications

Štúdiu "Depozitné zbierky elektronických publikácií" vypracovala Európska komisia DG XIII a zameriava sa na problémy a potreby spojené s budovaním a aktualizáciou úplných zbierok materiálov publikovaných v nových digitálnych formátoch.

Vo väčšine krajín sa totiž od vydavateľov požaduje ukladanie kópií všetkých publikovaných materiálov v tlačenej forme vo vybraných depozitných knižniciach, pričom táto požiadavka sa často nevzťahuje na publikácie v elektronických formátoch.

Knowledge Models for Networked Library Services

Ide o ďalšiu štúdiu vypracovanú Európskou komisiou DG XIII uverejnenú pod titulom "Znalostné modely pre zosieťované knižničné služby".

Cieľom štúdie sú nasledujúce okruhy problémov:

- skúmanie formujúcej sa úlohy knižníc v procese sprostredkovania poznatkov a vedomostí,
- analýza špecifických potrieb užívateľov z hľadiska služieb v prostredí knižníc,
- vyvíjanie nových knižničných aplikačných modelov pre akvizíciu, výpožičky a referenčné služby včlenením možnosti integrovaného prístupu k zosieťovaným funkciám.

Štúdiá navrhuje širšiu spoluprácu knižníc s vydavateľmi aj knižnicami navzájom, čo má nesmierny význam pre rozvoj a ďalšie zvyšovanie úrovne zosieťovaných služieb.

The European Union's Research and Technological Development Activities

Publikácia pod názvom "Rozvojové aktivity Európskej únie v oblasti výskumu a technológie" je výročnou správou za rok 1995 a prináša výsledky výskumu Tretieho rámcového programu (1990-1994). Popisuje i pracovný program na rok 1995, ktorý bol realizovaný ako súčasť Štvrtého rámcového programu (1994-1998).

Tieto publikácie si môžete písomne objednať na adrese:

Centrum vedecko-technických informácií SR
PhDr. Jana Tlstovičová
Nám. slobody 19
812 23 Bratislava

Osobný kontakt:

Jozefská 21, Bratislava, Tel./Fax: 07/531 83 64, E-mail: europ@tbb1.sltk.stuba.sk

* 4. konferencia o digitálnych knižniciach Veľkej Británie ELVIRA 4

V dňoch 6. - 8. mája 1997 sa bude v Milton Keynes konať konferencia o elektronických knižniciach a výskume v oblasti vizuálnych informácií. Sériu konferencií ELVIRA sa stala kľúčovým európskym fórom pre oblasť výskumu a vývoja rýchlo sa rozvíjajúcich elektronických informačných zdrojov.

Cieľom tohtoročnej konferencie je poskytnúť rôznorodý a pružný program tematicky zameraný na:

- obsah digitálnych zdrojov,
- sociálne a psychologické problémy a príbuzné výskumné štúdie,
- problematiku manažmentu,
- bezpečnosť,
- užívateľské rozhranie a navrhovanie systémov,
- ekonomické aspekty a copyright,
- uchovávanie a vyhľadávanie obrazových a iných netextových materiálov.

Program a abstraktá z konferencie ELVIRA 3 sú dostupné online na: <http://ford.mk.dmu.ac.uk/ELVIRA/fullprog.html>

Blížšie informácie: ELVIRA 4 Organising Committee, International Institute for Electronic Library Research, De Montfort University, Hammerwood Gate, Kents Hill, Milton Keynes MK7 6HP, UK. Tel: +44-1908-695511, E-mail: elvira@dmu.ac.uk

* Úloha knižníc vo vývoji ekonomiky

21. - 23. apríla 1997 sa v Ľubľane (Slovinsko) uskutoční konferencia o úlohe knižníc vo vývoji ekonomiky. Medzinárodnú konferenciu spoločne organizujú v priestoroch univerzity v Ľubľane tieto inštitúcie: IFLA - UAP (Program for the Universal Availability of Publication) a Central Technological Library. Cieľom konferencie je preskúmanie úlohy knižníc vo vývoji ekonomiky a výmena skúseností medzi odborníkmi z rôznych krajín.

Knihovníci boli už dlhší čas presvedčení o nezastupiteľnej úlohe knižníc v rozvoji ekonomiky a priemyslu, čo by mala obhájiť a podporiť aj spomínaná konferencia. Organizátori očakávajú, že sa tu stretnú nielen knihovníci, ale aj zástupcovia priemyslu, ekonomiky a všetci, ktorí môžu ovplyvniť vývoj a kvalitu informačnej štruktúry knižníc.

Budú sa prerokúvať tieto okruhy tém:

- prioritná úloha knižníc,
- praktické skúsenosti,
- rozvoj knižníc a ekonomiky,
- vývoj infraštruktúry,
- praktické postupy vedúce k úspechu.

Blížšie informácie: Judy Watkins, IFLA UAP Programme, c/o The British Library, Boston Spa, Wetherby, West Yorkshire, LS23 7BQ, fax +44-1937-54 6478, E-mail: judy.watkins@bl.uk

Výber a preklad: Mgr. Helena Melichová, Mgr. Daniela Vámošová, Mgr. Elena Pristašová

Ing. JOZEF HAJDUŠEK

(19. 2. 1923 - 31. 12. 1996)

Každý potok raz skončí svoje putovanie v mori. Na svojej púti prekoná veľa zákrut, meandrov, perejí i vodopádov. Taký je aj život človeka. Aj život Jozefa Hajduška, než odišiel od nás do večnosti, bol poznačený takouto zákonitosťou. Skladal sa z chvíľ určite krásnych, ale aj zložitých a ťažkých, v ktorých musel prekonávať i sám seba a hľadať oporu a porozumenie u svojich najbližších, priateľov, spolupracovníkov. V tomto vzťahu bude chýbať všetkým, ktorí ho poznali, ktorí sa vedeli zžiť do jeho záujmov, želaní i starostí, ktorí si vážili jeho neskrotný záujem o život slovenských knižníc a jeho snahu aktívne do tohto života vstupovať.

Mal radosť, keď sa veci darili, trápilo ho a hnevalo, keď sa nevyvíjali podľa jeho predstáv. S nevšednou húževnatosťou zápasil dlhé roky so zdravotnými ťažkosťami, ale navzdory tomu mal vždy plnú hlavu nových predsavzatí, snáh a plánov na ďalšie aktivity.

Celý život pracoval s knihou, pohyboval sa v knižniciach, bol existenčne zviazaný s knižničnou obcou a usiloval sa o jej rozvoj. Či to bolo za knihkupeckým pultom (do roku 1950), na pracoviskách Slovenského úradu pre technickú a hospodársku dokumentáciu (1951-1954), v kancelárii Povereníctva školstva a kultúry (1955-1958), na riaditeľskom poste v Slovenskej technickej knižnici (1958-1965), ako pedagóg na katedre knihovedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského alebo ako jeden z vedúcich pracovníkov knižnice OSN v New Yorku (1969-1972). Písal, publikoval, redigoval, prekladal, presviedčal, burcoval - s vytrvalosťou hodinového nepokoja.

Knižnice nepredstavovali pre neho len police s knihami a klasické požívateľne literatúry, usiloval sa o viac - o vzdelávanie a odborný rast knihovníkov, o vznik a rozvoj vzťahov spolupráce knižníc v rámci celého knižnično-informačného komplexu, o rozšírenie - napríklad - profilácie Slovenskej technickej knižnice o netradičné knižnično-informačné dokumenty a podobne. V posledných rokoch, po vzniku Slovenskej asociácie knižníc, sa už ako dôchodca zapojil aj do formovania a redigovania nášho bulletinu.

Prišiel čas a naplnilo sa 73 rokov plodného života Jozefa Hajduška. Neboli prežitú zbytočne, ním odoranú brázdou poznať aj teraz. Viditeľne pomohol potlačiť vývoj v slovenskom knihovníctve dopredu. Neodišiel preto do zabudnutia.

- jk -